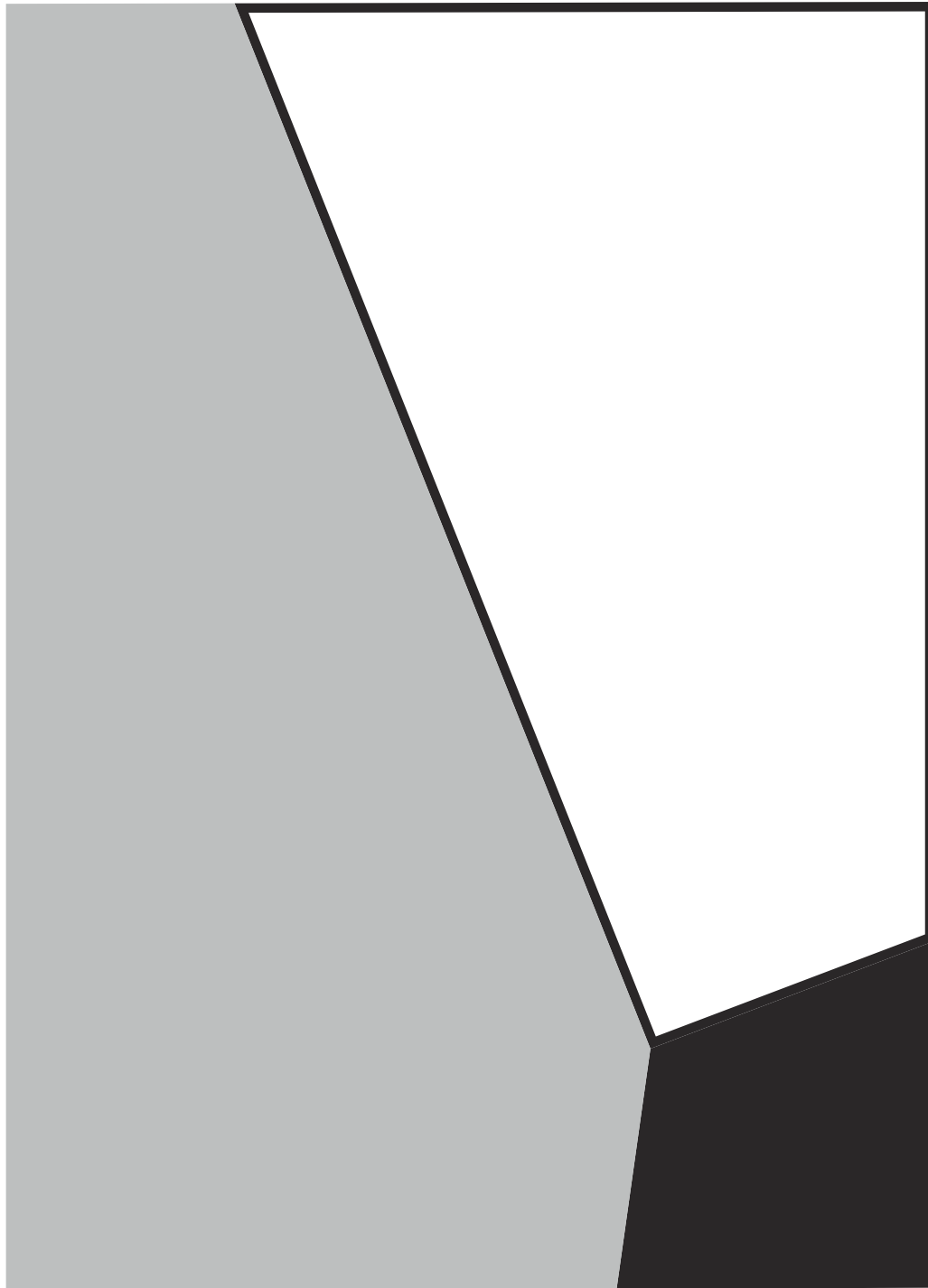

TURINYS

Įžanga

Edward Thomasson ir Adrian

Kah Bee Chow ir Simona Dumitriu

Leah Clements ir Johanna Hedva

Renée Akitelek Mboya ir Hera Chan

Milda Januševičiūtė ir Eglė Trimailovaitė

Joshua Schwebel ir Ernesta Šimkutė

Įžanga

2020 metų spalį Rupert surengė grupinę parodą „Kiti kambariai“, kurioje pristatyti septynių menininkų: Kah Bee Chow, Leah Clements, Mildos Januševičiūtės, Renée Akitelek Mboya, Joshua Schwebel, Edward Thomasson, Romily Alice Walden, nauji ir senesni kūriniai. Šia paroda siekėme Vilniuje pristatyti įvairiais laikotarpiais Rupert programose dalyvavusius puikius menininkus, o jų kūrybai apmąstyti pasirinkome „palaikymo struktūrų“ temą. Štai taip skambėjo parodos anotacijos tekstas:

„Mūsų gyvenimai yra įsipainioję į sudėtingus tinklus, kuriuose formuojasi palaikymo struktūros. Trapios, kartais nepatogios ar keistos, šios struktūros atrandamos vos pastebimuose gestuose, jausmuose, atmosferoje, kaip liesti švelnus ligoninės antklodės audinys ar balsas, kurio garsas saugo atminimą. Jos formuojasi mūsų artimiausioje aplinkoje, rūpestingai, dėmesingai, neretai be žodžių, iš mažų elementų. Lyg organiška vietinė architektūra, šios struktūros yra rezgamos iš istorijų, kurias renkame, dalijamės ir nuolat permąstome. Jos gali padėti stumtis į priekį, skatinti pokyčius, atkurti ar taisyti sudilusias detales. Mums jos padeda įsivaizduoti, fantazuoti ir išlaikyti viltį, kai pritrūkstame laiko, erdvės ar energijos. Laikotarpiais kaip šis, kuriame dabar gyvename, rūpesčiu ir darbu konstruojamos palaikymo struktūros išnyra į paviršių. Neretai tokie momentai suteikia galimybę persikelti iš uždaro, tamsaus individualizmo ir konkurencijos kambario į neapbrėpiamą bendrybių tinklą.“

Parodoje pristatomi kūriniai tapo aprašytų palaikymo struktūrų trapumo, intymumo, vidinės neapčiuopiamos logikos netiesioginiais atspindžiais, nuorodomis į jų egzistavimą arba, kaip tik, į šių struktūrų nebuvimą. Atsiradus progai panagrinėti palaikymo struktūrų temą, vis daugiau dėmesio skyrėme, mūsų manymu, esminiams elementams, kurie yra reikalingi meno kūriniui atsirasti, tačiau, kurie neretai lieka parodų ir kuravimo procesų paraštėse ir kažkur išgaruoja iš „neutralių“ parodų erdvių. Galvojome apie draugystes, kasdienes veiksmus, ryšius, atstovavimą, institucijas, emocijų ir fizinę sveikatą, pokalbius, finansavimą, pripažinimą, net mėnulį, Merkurijų, baldus ir architektūrą, nuo kurių mūsų gyvenimai yra sunkiai atsiejami.

Taigi šis leidinys yra parodos virtualus tęsinys, kurį sudaro pokalbiai, įrašai, receptai ir kiti tekstai, parengti parodos dalyvių kartu su jų draugais, kolegomis ir naujaisiais pažįstamais. Leidinyje pratęsiame parodos metu pradėtus pokalbius, kartu ieškome būdų išreikšti, įvardinti tai, ką sunku nupasakoti žodžiais. Čia sudėti tekstai skiriasi tiek savo prieigomis, tiek turiniu, tačiau juos visus vienija siekis aptarti mūsų privačiuose gyvenimuose, instituciniuose darbuose ir meninėse praktikose egzistuojančias palaikymo struktūras, apmąstyti jų trapumą, ne/matomumą ir veiksmus būtinus joms išsaugoti.

Rupert paroda „Kiti kambariai“ veikė Lietuvos dailininkų sąjungos galerijoje, 2020 m. spalio 2 – 31 d.

Kuratoriai: Leah Clements, Kotryna Markevičiūtė, Yates Norton.

Rupert yra nepriklausomas, ne pelno siekiantis meno, rezidencijų ir edukacijos centras, veikiantis Vilniuje.

Leidinio sudarytoja: Kotryna Markevičiūtė

Dizainas: TAKTIKA Studio

Vertimas: Paulius Balčytis

Rupert veiklą remia Lietuvos kultūros taryba

Parodos rėmėjai:

who?cares

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Nuoširdžiai dėkojame visiems prisidėjusiems.

Edward Thomasson ir Adrian

Šis tekstas yra valandą trukusio pokalbio su mano draugu Adrianu, kuris visad mane palaiko, neredaguota transkripcija. Pažymėjau interviu vietas, kuriose kartu juokėmės. Tekste tai atrodo šiek tiek keistai, tarsi įrašytas juokas televizijoje, bet mes nuolat juokavome viso pokalbio metu, todėl man atrodė svarbu tai užfiksuoti.

Edward: Pirmiausia norėčiau paaiškinti, kodėl pasikviečiau tave pokalbio. Esmė ta, kad manęs paprašė pasikalbėti su kuo nors iš savo palaikymo tinklo apie tai, kaip vienas kitą palaikome. Iškart pagalvojau apie tave, nes tu mano gyvenime esi nuolatinis ramstis nuo pat tada, kai tave sutikau, ar, tiksliau, iš naujo sutikau. Skaitytojams paaiškinsiu, kaip mes susipažinome, o tu galbūt norėsi išsakyti savo mintis apie tai ir pridurti daugiau detalių – tik ne per daug!

Juokiamės

Taigi, susitikome palaikymo grupėje, bet prieš tai, kitu laiku ir kitomis aplinkybėmis, abu išgyvendami sunkų gyvenimo etapą, jau buvome kartą susitikę ir mylėjęsi mano bute. Manau, pirmiausia apie tave pagalvojau dėl to, kad susitikti tave palaikymo grupėje tuo momentu, toje naujoje vietoje, nors jau pažinojau tave iš anksčiau, man buvo labai svarbu, įkvėpė pokyčiams. Abu esame neatsiejami nuo savo praeities, bet mūsų pažintis kartu yra ir vienas dalykų, padedančių susitaikyti su ta praeitimi, jei galima taip pasakyti. Kažkokiu būdu tas faktas, kad mes, taip sakant, esame išgyvenę tokius skirtingus dalykus kartu, reiškia, kad galime vienas kitam suteikti stipresnį, gilesnį palaikymą. Esame matę vienas kito blogiausią pusę. Na, tiesą sakant, manau, kad dar nematei pačios blogiausios mano pusės.

Juokiamės

Adrian: Jo, dievaži, ačiū, kad apie mane pagalvojai, man labai malonu, nes būtent to visad ir norėjau – teikti kitiems palaikymą. Ir tai viena priežasčių, kodėl praeityje turėjau problemų – nes egoistiškais tikslais bandydavau išgelbėti kitus žmones. Bet mūsų pažintis kitokia. Ir manau, kad tai, ką tu sakai, yra labai įdomu, nes nors ir stengiamės visada būti vienas kitam empatiški, tai daryti daug lengviau, jei žinome, kad kitas žmogus

patyrė lygiai tą patį dalyką. Todėl tai, kad mūsų keliai šitaip susikirto, tokiu tiesmuku būdu, tikrai turėjo kažkokį poveikį. Aišku, toje mūsų lankomoje grupėje savo patirtis dažnai atpažįstu ir kitų žmonių pasakojimuose, ir tai jau savaime nuostabu – suprantu, kad nesu vienišas, kad kažkam kitam reikia kęsti tą patį šūdą, kaip ir man. Bet patirti tai kartu su kitu žmogumi yra dar paveikiau.

Edward: Jo, sakytum: „daug kam taip būna,“ – bet mums iš tikrųjų buvo, tiesiogine prasme, ir abu kartu tai patyrėme.

Juokiamės

Adrian: Taip, ir tai padeda vienas kitą suprasti – kokios užuojautos ir palaikymo kitam reikia.

Edward: Taigi, užsirašiau porą dalykų apie konkrečius viso šito reikalo mechanizmus, nes iš tikrųjų galvoju, kad yra ir tam tikra praktinė pusė – nesakyčiau, kad tave išnaudoju, bet yra tam tikras funkcijos atlikimo aspektas. Visi šie žodžiai skamba labai šaltai.

Adrian: Manau, kad tu teisus – kai bandau paaiškinti žmonėms šiuos naujus metodus, kurių išmokstame savo palaikymo grupėje, viskas skamba labai praktiškai ir šaltai. Manau, tai rodo, kad santykiams labai dažnai būdinga tam tikra emocinė priklausomybė. Būtent tai ir laikome rūpesčiu, būtent taip mums apibūdinami geri santykiai – kai tarsi susiliegame vienas su kitu. Šie nauji metodai atrodo šaltesni, nes juose mažiau emocinio prisirišimo, todėl skamba ne taip romantiškai. Bet taip yra dėl to, kad romantika iš tikrųjų ir yra emocinė priklausomybė.

Edward: Iš tikrųjų romantika yra gryna fantazija.

Adrian: Taip!

Edward: Tiesiogine prasme, tai yra žanras, kaip fantastika.

Juokiamės

Adrian: Tai sakai nori pasikalbėti apie tuos praktinius dalykus? Pirmiausia man šovė į galvą mintis apie emocinį pripažinimą ir tai, kaip apskritai sakome, kad nėra labai gerai nuolat ieškoti pripažinimo, bet iš tikrųjų su tavimi būtent tai ir darau – paskambinu ir bandau gauti iš tavęs pripažinimą, mano jausmų patvirtinimą. Noriu šio tokio pripažinimo, noriu, kad padėtum pasijusti geriau.

Edward: Manau, kad galbūt tai nėra tokia gryna transakcija. Man atrodo, kad kartais daug lengviau išklausti ką nors kitą, kito žmogaus jausmus, nei išgirsti ir įsiklausyti į save. Manau, kad kai esu sunkioje padėtyje, man norisi viską matyti tik tam tikromis spalvomis. Bet kai susisiekiu su tavimi, tiesiog paprašau tave įnešti kitokių spalvų į tą paveikslą, o tai kas kita nei pripažinimas. Tai požiūris iš šalies, kuris yra labai naudingas. Bet aš visada neigiu pripažinimo siekimo idėją, nors iš tikrųjų gal ji ne tokia ir negatyvi? Tai visiškai normalu.

Adrian: Taip, be pripažinimo mes neegzistuosime, juk esame socialūs padarai, mums to reikia.

Edward: Minėjai emocinę priklausomybę. Manau, kad to priešingybė yra tarpusavio priklausomybė. Nenoriu per daug leisti į terminus, bet mūsų lankoma palaikymo grupė yra pagrįsta tarpusavio priklausomybe, o tai atkartodami, ar galbūt įkvėpti tokio požiūrio, ir savo santykius grindžiamo tarpusavio priklausomybe. Manau, kad būtent tai ir bandome nusakyti. Iš esmės per pastaruosius keletą metų išmokau, kad vienas lauke tikrai ne karys. Dabar nė dienos neišbūnu jausdamasis nepriklausomas, ir už tai esu labai dėkingas.

Adrian: Aha, keista, nes aš vis dar siekiu būti nepriklausomas, tai vienas mano tikslų. Įsivaizduoju, kaip tampu vienuoliu, nes jie, sakyčiau, yra patys savarankiškiausi žmonės, bet net ir vienuoliai gyvena bendruomenėse, daug bendrauja ir yra stipriai priklausomi nuo savo bendražygių.

Edward: O visas tas bendravimas dar ir nelengvas. Prieš tai minėjai, kad anksčiau norėdavai žmones išgelbėti. Aš norėjau jausti su visais ryšį, ir nors tai skamba labai gražiai, iš tikrųjų taip nėra. Be to, tai darydavau apsi-kaustęs kažkokiais sušiktais šarvais. Prieš eidamas ieškoti tų vadinamųjų ryšių turėdavau kaip reikiant apsišarvuoti, bet sunkūs šarvai greit pradeda

spausti prie žemės, jei supranti, ką turiu omeny. Tas noras peržengti savo kūniškų galimybių ribas tokiuose dalykuose yra keistas reikalas.

Adrian: Taip, prisimenu, kad ir aš ieškojau ryšio, intymumo ir priklausymo jausmo. Bet tuo metu jaučiausi visiškai priešingai. Kaip tik stengiausi pabėgti, nieko nejausti ir atsiriboti. Jaučiausi taip, lyg negalėčiau niekur pritapti. Negalėjau susitaikyti su pasauliu, kuriame gyvenau. Visa tai niekaip nesusiję su ryšio ieškojimu. Dabar suprantu, kad norėjau būtent to, betėjau visiškai priešingu keliu. Neieškojau ryšio, nes man tai atrodė bergždžia. Todėl vienintelis būdas pakelti ryšio nebuvimą buvo bėgti dar toliau, visiškai atsiriboti ir iš esmės tiesiog susinaikinti.

Edward: Kai apie tai kalbi, suprantu, kad iš dalies ir mano patirtis buvo tokia, bet man daug sunkiau ją apibūdinti, nes...

Adrian: Tai nyku.

Juokiamės

Edward: Na taip, nors kai tu dabar apie visa tai kalbi, neskamba nykiai, veikiau drąsiai. Nemanau, kad pats esu toks drąsus. Bet dabar apie tai kalbame jau būdami kitoje padėtyje, be to, kartu. Na, ne visiškai kitoje padėtyje, turiu omeny, nėra taip, kad tai jau praeityje, o dabar viskas tobula!

Adrian: Jau pasveikę!

Juokiamės

Edward: Tie, kas skaitys transkripciją, negirdės mūsų juoko. Gaila, nes iš esmės būtent tai ir turiu omenyje – visa tai nėra nyku, nes dalijamės tuo vienas su kitu ir iš visko juokiamės. Tas pat vyksta ir kai būname palaikymo grupėje: jos tikslas yra išsklaidyti gėdą, kurią laikome sukaupę savyje, pasidalinant ja viešai arba pusiau viešai grupėje. Gėda mus sekina ir verčia jaustis labai vienišais. Ko gero amžinai įvairiausiais būdais ją savyje nešiosiuosi. Bet kiekvieną kartą, kai kreipiamės pagalbos, nedidelė jos dalelė sunaikinama, nes dalyką, verčiantį jaustis vienišu, galiu pakeisti kažkuo stipresniu.

Adrian: Sutinku, tai tikrai keistas dalykas, nes, akivaizdu, kad nėra malonu klausytis kitų žmonių neigiamų patirčių ir žinoti, kad jiems teko visa tai patirti, bet kartu tai šiek tiek guodžia. Kaip tu sakai, klausantis pašalinami tie gėdos sluoksniai, nes galvoji: „Tu atrodei gana tvarkingas žmogus, bet vis dėlto esi padaręs arba patyręs štai tokių dalykų.“ Tai man padeda racionaliau pažvelgti į save, nes paprastai būdamas sunkioje padėtyje jaučiuosi nepatrauklus ir nemalonus. Tuo tarpu kai matau kitą žmogų, turintį teigiamų savybių, bet pergyvenusį ką nors sunkaus, galvoju, kad, žinai, gal visko pasitaiko net ir geriausiems. Ir taip nusitrina dar vienas gėdos sluoksnis. Tada pagalvoju, kad gal ir nesu visiškai blogas žmogus. Gal ir aš turiu teigiamų savybių. Tiesiog teko išgyventi šūdinų dalykų.

Edward: Iš tikrųjų tai dar viena fantazija.

Adrian: Gėda?

Edward: Na taip, gėda irgi visiškai nesąmonė. Bet aš turėjau omeny fantaziją apie tą sklandų buvimą, kai tiesiog plauki per gyvenimą tobulai ir nepriekaištingai, atrodydamas PRITRENKIAMAI. Taip nebūna. Ir vis dėlto labai dažnai būtent taip pasitinkame žmones, tikėdamiesi ir patys taip gyventi, ir kad jie taip gyvens. Čia kalbu pirmiausia apie save, ir tikrai nėra taip, kad, o Dieve, gyvenu be jokios gėdos! Gėda yra tokia įsišaknijusi mano asmenybės dalis, kad dažnai jos net nebepastebiu. Bet žinau, kad jei apie šiuos dalykus kalbėsiu, jie nustos neigiamai veikti mane ir kitus žmones – tereikia pripažinti, kad tie dalykai yra, ir išleisti juos laukan, užuot užgniaužus savyje. Čia jau galima grįžti prie praktiškumo ir samprotavimų apie mūsų santykius, nes žinau, kad kai padarau ką nors, dėl ko keistai jaučiuosi, galiu tau tai papasakoti. O tai labai praktiška.

Adrian: Taip, nes yra tam tikras rūpesčio, palaikymo, meilės ir susilaikymo nuo teisimo lygmuo.

Edward: Čia tu taip galvoji.

Juokiamės

Adrian: Na, susilaikymas nuo teisimo yra bent iš mano pusės. Kai kalbėjai apie tai, apie tą jausmą, kai nenori kažkuo dalintis, bet žinai, kad reikėtų,

susimąsčiau. Man tai priminė baimę, pavyzdžiui, vaiko, kuris bijo būti atstumtas arba subartas, arba nubaustas už tai, kad ką nors netinkamai padarė ar pasakė.

Edward: Kaip mokykloje – kai suklystame, mus baudžia. Truputį priešingai nei turėtų būti.

Adrian: Pritariu.

Edward: Mus turėtų apkabinti.

Adrian: Va būtent!

Edward: Ačiū, kad mane apkabini, Adrianai.

Kah Bee Chow ir Simona Dumitriu

Simona Dumitriu ir Kah Bee Chow yra draugės, gyvenančios ir dirbančios Švedijos mieste Malmėje.

Ką tau reiškia „palaikymo struktūros“ ir kaip jos pasireiškia tavo kasdieniame gyvenime bei meninėje veikloje? Ar jos turi fizinį pavaldą, socialinę formą ar kitas apraiškas?

Simona: Savo kasdieniame gyvenime struktūrinį palaikymą atrandu prisimindama savo mamos, senelių ir prosenelės stiprybę bei darbą, kurio jos nevengė visą gyvenimą. Jaučiuosi privileijuota, nes esu kilusi iš labai stiprių cis moterų giminės, puikiai išgyvenusių ir klestėjusių beveik visiškai be cis vyrų pagalbos (nors tam tikrais etapais ir turėjusių sutuoktinius), bei savo rankomis pasistačiusių namus ir susikūrusių saugią aplinką. Todėl jaučiuosi taip, lyg savo protu, ryžtu ir pasitikėjimu įkūnyčiau viso pasaulio tvirtybę. Visa tai dėl to, kad žinau tam tikras savo giminės istorijos nuotrupas. Be to, palaikymą man teikia prieš mane gyvenusių *queer* aktyvistų veikla, *queer* išsilaisvinimo poetų ir kankinių žodžiai...

Taip pat mano partnerės kūnas, mano katinas, kai jį laikau ant rankų ir šoku, bei panašios klišės.

Ir dar raganavimas, su kuriuo mano kilmė irgi iš dalies siejasi, bet tai kita istorija.

Meninėje veikloje – kūnai ir protai, įveikiantys iššūkius, dirbantys ranka rankon, kad pabaigtų rengiamą parodą, ypač kai tuos kūnus ir protus bei jų patirtis gerai pažįstu. Kartais atsiribojau nuo kai kurių savo aplinkos žmonių, nes nuolat juos lyginu su tais, su kuriais anksčiau yra tekę susipažinti ar dirbti. Manau, mano etinio mąstymo ir kultūrinio darbo modeliais galėtų būti menininkai Ileana Faur ir Marianas Dumitru – du kolektyvo, kuriam ir pati priklausau, nariai, fantastiškosios, mitinės, bet nebeegzistuojančios Bukarešto „Platforma Space“ organizatoriai. Neįsivaizduoji, kokia esu jiems dėkinga.

Palaikymo struktūras galima tapatinti ir su institucijomis – turiu omeny, argi finansavimo arba archyvavimo organai nėra palaikymo struktūros? Bet kalbant apie institucijas, (įsitvirtinusias, gerai finansuojamas) vyrauja

kitoks požiūris ir taisyklės. Ar iš viso galime vadinti tai, ką jos daro, palaikymu arba rėmimu, ar tai tiesiog yra biurokratinis refleksas, būdingas pačiai jų egzistencijai? Turiu omeny, kad šitas žodis jau labai nuvalkiotas, nes prie kiekvieno projekto, kuriam skirta nors truputis pinigų, privalu parašyti, kad jį „remia“ tokia ar anokia institucija, finansavimo organas ir taip toliau. Šia prasme jas galima būtų laikyti daugiametėmis (?), stabiliomis (?) ir tolygiomis (?) „palaikymo“ teikėjomis. Toks žodžių pasirinkimas gana apgaulingas, nes jis apibūdina geradarių, o ne darbdavio vaidmenį – galbūt tai palikimas iš renesanso laikams būdingų santykių tarp menininkų ir jų „mecenatų“, kurie iš tikrųjų buvo ir tebėra tiesiog darbdaviai. Išskyrus, žinoma, tai, kad jie neprisiima atsakomybės užtikrinti pensiją, sveikatos apsaugą ir panašius dalykus. Ech, apie tai galima parašyti visą straipsnį.

Permąstau šį klausimą mintyse grįždama prie vieno teksto – Laros Khaldi, Yazano Khalili ir Marwos Arsanios pokalbio transkripcijos *What We Talk about When We Talk about Crisis: A Conversation, Part 1*, 2020 m. rugsėjo 11 d. publikuotos žurnale „eflux“. Neoliberalios kultūros institucijos arba kultūrinės organizacijos dedasi esančios „palaikymo struktūromis“, nors tuo pačiu metu kuria atrankos ir įgaliojimo sistemą, yra šiuolaikinio meno skonio formuotojos, laiko dvasios skleidėjos ir taip toliau. Muziejai, meno galerijos ar finansavimo institucijos yra, kaip bebūtų, ekonominės paramos struktūros, nes siūlo stipendijas, apmokamą darbą, užmokestį už „projektus“ ir t. t. Šios matomos palaikymo struktūros yra priešingybė, pavyzdžiui, mano pirmiau išsakytoms mintims. Jas būtų galima taip pat priversti prisiminti atsakomybę. Skaitant ilgą, išsamų ir labai aktualų pokalbį tarp Khaldi, Khalili ir Arsanios, man darosi akivaizdu, kad pagal giliai įsišaknijusių šių dienų mąstyseną, šios struktūros veikia kaip „geradarės“, o ne darbdavės. Tuomet kodėl nuolat jaučiame jų rūstybę arba baiminamės jų paslėptų siekių? Vienu pokalbio momentu Khaldi palygina situaciją Palestinoje su Soroso finansuojamais šiuolaikinio meno centrais pietryčių Europoje po komunizmo griūties. Pačiai teko stebėti šį palaikymo struktūros formavimo procesą kuriantis Bukarešto CSAC, vėliau tapusiam CIAC (Soros šiuolaikinio meno centras), o dar vėliau, pasibaigus Soroso finansavimui, pervadintam į Tarptautinį šiuolaikinio meno centrą. Šio centro misija, kaip Khaldi ir pabrėžė, buvo atsikratyti užsilikusio komunistinio mąstymo apraiškų ir ryžtingai pakreipti meną link liberalių, kapitalistinių tikslų, tuo pačiu metu formuojant vietinį meno elitą. Ir – oho! Šiai palyginti nedidelei institucijai pavyko būtent tai ir padaryti. Ji iškėlė šių dienų meno scenos lyderius –

tai reiškia, kad buvęs CSAC / CIAC direktorius dabar yra AFCN (Rumunijos Nacionalinio kultūros fondo agentūra), t. y., pagrindinės ir vienintelės nacionalinės vizualiųjų bei taikomųjų menų finansavimo institucijos direktorius, o visi kiti menininkai, artimi CSAC / CIAC, yra gana žinomi tarptautiniu mastu, kai kurie tapo Dailės universiteto fakultetų vadovais, vienas yra Bukarešto MNAC (Nacionalinis šiuolaikinio meno muziejus) direktorius ir taip toliau. Visa tai nėra vien kritika, nes ir CSAC / CIAC, ir jame dirbantys bei jo remiami asmenys mokymdamiesi neoliberalizmo metodų (t. y. rumuniškosios jų versijos) kartu kovojo prieš stiprias tradicionalizmo sroves ir įsiskabinusią *diedukų* korupciją bei apskritai rėmė eksperimentus, performanso meną, *queer* procesus ir taip toliau, bet taip pat tūkstantmečių sandūroje įtvirtino savo galią būdami patriarchalinių sistemų dalimi. Žodžiu, visa tai, ta įvairių galios (ir palaikymo) struktūrų kova dėl dominavimo, būtų įdomi medžiaga tyrimui.

Ką reiškia būti kieno nors kito palaikymo struktūros dalimi?

Simona: Tai reiškia atsakomybę, baimę. Aš palaikau savo nedidelę šeimą tiek finansiškai, tiek tiesiog artimai bendraudama su savo motina, kuri gyvena viena ir sensta. Taigi, tai reiškia stiprią baimę, ir ko gero egoizmą, nes aš arba mes bandome išsikapanoti iš savo tik pusiau saugios, prekariškos (nekenčiu to žodžio) padėties... bet į kur?

Kah Bee: Sutinku, kad abiem pusėms gali būti sunku; tokių santykių pagrindu laika bendrystę, nors vis tiek išlieka įvairiausiai nesutapimai. Jau anksčiau kalbėjome apie kasdienį ryšį, kurį palaikai su motina; tą patį pastebėjau ir su kitais draugais, kurių tėvai gyvena svetur. Pavyzdžiui, mūsų draugas A. atsiliepdavo į tėvo skambutį vidury vakarienės ir jie kaip reikiant išsikalbėdavo, apsiukeisdavo detalėmis ataskaitomis bei išlikdavo vienas kito gyvenimo dalimi net būdami skirtingose šalyse, visiškai skirtinguose kontekstuose ir taip toliau. Tai visada mane stebino, nes man pačiai sunku tai daryti. Kai vasarą sužinojau apie diagnozę, pradėjau dažniau susisiekti su šeima vaizdo skambučiais – iš savo pusės jaučiu, kad man tų pokalbių reikia labiausiai, nes tiesiog negaliu likti nežinioje, negaliu nesusirasti internete visų terminų ir procedūrų, kurių nė nesuprantu – noriu jausti, kad galiu nors kiek valdyti tai, kas iš tikrųjų visai nevaldoma, jausti kad galiu rodyti rūpestį nepaisant mano buvimo vietos; galima sakyti, kad šis rūpestis nemažiau susijęs su mano jaučiama kalte ir su kontrolės poreikiu

nei su rūpestingumu. Vis dėlto mūsų tolimųjų skambučių dažnumas suteikia pastovumo, kurio taip trūksta, kai visi jaučiamės sutrikę ir susirūpinę – tarsi visą procesą būtų galima sulaikyti vietoje. Nesavarankiškumas savo ruožtu irgi gali tapti palaikymo struktūra, būdu aprėpti tai, ko negalime žinoti. Man vis dar sunku kalbėtis telefonu, bet tobulėju.

Sakyčiau, prasidėjus pandemijai vykimasis į kolektyvinę studiją Malmėje ir beveik kasdieniai susitikimai su draugais bei kolegomis man tapo svarbiu pastovumo šaltiniu – taip buvo ir anksčiau, bet ypač pasijuto dabar. Pastebiu, kad man labai pasisėkė nuolat iš aplinkinių jausti geraširdiškumą ir dosnumą. Tokie dalykai neatsitinka savaime, reikia labai specifiskai išsidėsčiusių palaikymo struktūrų ir žmonių, kuriems pakankamai rūpi. Šiuo atveju, prieš mums atsikeliant, pastate jau buvo kitas kolektyvas, „Alta“, kurio nariai buvo išvystę gerus santykius su nuomotoju, apskritai suteikusių mums galimybę dirbti toje erdvėje. Dar yra subsidija dirbtuvėms, kurios Malmės menininkai kas dvejus metus gali prašyti iš savivaldybės, kad dalinai padengtų nuomą. Be to, tarp mūsų yra pakankamai norinčių kartu dirbti bendroje fizinėje erdvėje ir vertinančių buvimą bendruomenėje. Nė vienas iš šių dalykų nėra garantuotas.

Bet tuo pačiu raginčiau pernelyg neromantizuoti kolektyvo ir nelaikyti jo magišku vaistu nuo visų ligų; be abejo, kartu dirbti, sugyventi ir kalbėtis svarbu, netgi būtina, bet taip pat gali būti be galo sunku bei ne visiems vienodai įmanoma. Atsimenu, garsiai juokiausi kažkada šįmet perskaičiusi tokį pranešimą [tviteryje](#):

„tikrai nedaugelis jūsų iš tikrųjų gyvena komunos tipo situacijoje, tad leiskite jums paaiškinti, kad iš tikrųjų tai yra visiškas šūdas. tai yra darbas visu etatu, visi nemandagūs ir įkyrūs, ir niekas niekad nevaldo sušiktos virtuvės. visos didelės 7-ojo deš. komunos sugriuvo tuo pačiu būdu“¹

Gal kiek apibendrinta, bet tikrai pažįstama. Kažin, ar galime kalbėti apie bendruomenės poreikį jo neišaukštinami? Arba neidealizuodami jo kaip

kokio utopinio šlapio sapno?² Npropaguoju atsiskyrėliško gyvenimo miške, bet noriu pripažinti, kad konfliktai ir aršūs susikirtimai dėl sąlygų, kurios būtinos šiam bendrumui ar gretimumui egzistuoti, yra neišvengiami, o sunkumai gali nevienodai nugulti ant kiekvieno pečių. Simona, kai tik tu užsimeni apie Bukarešto „Platformą“ – atleisk, jei visiškai klystu – įsivaizduoju jus visus sėdinčius kieme prie ilgo stalo, aptarinėjančius idėjas, aistringai ir ilgai diskutuojančius, dialogui nenutrūkstant net ir kai stipriai nesutariama. Tai tarsi tam tikras būtinasis darbas, galbūt *veikimas* arendtiškąja prasme, kuris dargi vyksta labai konkrečioje vietoje – turiu omenyje, tokioje, kur iš manęs nesitikima, tarkim, sėdėti prie vieno stalo su rasiste buvusiojo partnerio senele ir ginčytis dėl savo teisės į asmeniškumą, nors ir suprantu, kad būtent tokio pokalbio daugelis iš manęs tikėtusi vardan..?

Simona: Cha cha, juokinga – romantizuotas paveikslas atvirame ore, bet gražu. Kiemo neturėjome, išskyrus asfaltuotą mašinų aikštelę, kur ant gretimų laiptų buvo galima atsisėsti parūkyti ar išgerti kavos. Bet šiaip pati erdvė buvo didžiulė, kartais visai šviesi, kartais tamsoka, bet visad gan dulkėta. Tiesa, ten galėjome mėgautis tokiais pokalbiais, kaip tu įsivaizduoji, bent jau kartais (nors ne visada). Man taip pat pažįstamas tas suplakimas: bendruomenė, komuna, bendrumas, ką turime bendra, ir taip toliau. Iš savo patirties matau, kad visas tas sąvokas tikrai kažkas sieja. Iš visų jų vis dažniau grįžtu prie žodžio *bendrumas*.

Kodėl kai kurios palaikymo struktūros yra nematomos arba apskritai ignoruojamos? Ką reikėtų padaryti jas matomomis meno kūrinyje ar parodoje? Kokios yra jų matomumo sąlygos?

Simona: Šis klausimas verčia mane galvoti apie separatizmą ir apie daugybę priežasčių, dėl kurių diskriminaciją patiriančioms grupėms gali tekti susikurti sau atskirą, saugią ar bent saugesnę aplinką. Hm, jos jokių būdu neturėtų būti daromos matomomis vardan kokio nors meno. Tokios grupės gali pačios nuspręsti pateikti save tam tikru būdu, ir tai kone vienintelis etiškas būdas padaryti šias palaikymo struktūras matomomis: kai jos pačios nutaria tokiomis tapti ir pačios pasirenka, kam jos bus matomos. Bet koks kitas bandymas „priversti“ jas tapti matomomis būtų tolygu priverstiam atskleidimui.

2 Žinau, kad čia jau suplaku bendruomenę, kolektyvą, komuną – bet, na, suprantu, kur link suku.

Kah Bee: Kalbant apie separatizmą, Eli Clare per savo pranešimą (kurį skaitė dalyvaudamas Rupert parodos renginių programoje), pasakodamas apie vieną realų atsitikimą, tarsi užbėgdamas už akių pridūrė: „Ir tai nėra išgalvota istorija, aš neprikuriu detalių, netgi jų neišpučiu. Tokios nesąmonės ir norėdamas neišgalvočiau.“

Man labai gerai pažįstama ši situacija: ta nuojauta, kad tavimi netikės, tave tikrins ir įtars, kad bus abejojama tavo gebėjimais kalbėti apie savo gyvenimo patirtį be paranojos, kvaištelėjimo ir šališkumo. Ar tavo versija įveiks prarają, skiriančią ją nuo klausytojų matomos realybės versijos?

Manau, kad separatizmas gali bent laikinai suteikti atvangą nuo būtinybės nepailstamai derintis prie kiekvieno pasirinktos tikrovės.

Ką galėtume padaryti, kad šios struktūros taptų mažiau pažeidžiamos, atsparesnės „asmeniniams interesams“ ir individualizmui, nuolat skatinamam neoliberalių kapitalistinių siekių? Gal vietoje to galėtume sugalvoti, kaip palaikymo struktūros galėtų stiprinti kolektyviškumą?

Simona: Man šis klausimas neatrodo artimas. Manau, kad tikros palaikymo struktūros (grupės, ar žmonės) yra labai stiprios ir atsparios aplinkos poveikiui. Jei jas vis dėlto sunaikina jų aplinka, tai pašalinis žmogus niekaip to nesustabdys. Galbūt reikėtų liautis jas mėgdžioti, nesulyginti bet kokios meniškos *woke* (šitas žodis dabar vis labiau instrumentalizuojamas) hipsterių grupelės, turinčios erdvę madingoje miesto vietoje, su žmonėmis, kurie ši tikrųjų įdeda daug darbo ir susikuria saugią aplinką, arba bando tai daryti, bet dažnai būna nustelbiami tų žymiai garsiau besireiškiančių kitų. Todėl visi šiuolaikiški meną kuriantys žmonės (įskaitant ir mus / mane) turėtų bent jau suvokti ir gerbti šį skirtumą.

Kah Bee: Davidas Graeberis teigia, kad Peterio Kropotkino darbai reprezentuoja alternatyvią darvinizmo mokyklą, atsiradusią Rusijoje (XX a. pr.), kuri pagrindiniu evoliucinių pokyčių varikliu laiko ne konkurenciją, o bendradarbiavimą,³ ir mano, kad „gyvūnų bendradarbiavimas dažnai neturi nieko bendra su išlikimu ar reprodukcija, bet pats savaime teikia malonumą.“ Tarkime, kad žmogus iš prigimties nėra „skaičiuojantis ekonominis subjektas, siekiantis maksimaliai patenkinti savo interesus“, tarkime, kad

3 Graeber, David (2014 m. sausis) „What's the point If We Can't Have Fun?“, publikuota *The Baffler* nr. 24, nuoroda: <https://thebaffler.com/salvos/whats-the-point-if-we-cant-have-fun>

nesame natūraliai savanaudiškos būtybės ir iš tikrųjų *mégaujamės* padėdami vieni kitiems. Darosi įdomu, kaip giliai mumyse slypi tas primestas savanaudiškumas.

Meno kontekste individo išskirtinumo pasakojimas yra giliai įsišaknijęs, persipynęs su mūsų vertybių sistemomis ir glaudžiai susijęs su menamomis išlikimo galimybėmis. Kiek esu prisirišusi prie šios idėjos? Esu Švedijos meno stipendijų komiteto dvejimms metams skiriamos kūrybinės stipendijos gavėja, tad argi ši atlygio sistema nesuteikia man pajamų kaip menininkei? Kaip susimoku už nuomą?

Šiandien atradau, kad 2018 m. jau esi rašiusi apie tai esė. Ir – oho! Man tikrai atrodo, kad joje aptari daugelį čia pateiktų klausimų daug detaliau ir atidžiau, nei sugebėčiau pati. Tiesą sakant, man tiesiog norėtusi visą tekstą pacituoti. Šioje vietoje rašai apie 2017 m. Švedijos meno stipendijų buhalterinę ataskaitą ir remdamasi joje pateiktais skaičiais klausi, kaip daugelis galėtų, kad ir laikinai, tapti „idealiu menininku“:

„[...]kaip matome iš *Konstnärsmännens årsredovisning 2017*, viena pagrindinių stipendijų teikėjų šiuo metu gali patenkinti tik 1568 paraiškas (įskaitant visų rūšių stipendijas) iš pateikiamų 8540. Tuomet prognozuočiau, kad vienas iš 200–300 pretendentų per metus gali tapti anksčiau aprašytu idealiu menininku ir pelnyti abi stipendijas: vieną pragyvenimui ir vieną kūrybinės studijos išlaidų kymui. Sutikrinus šį sąrašą su sąrašu menininkų, gavusių stipendijas individualiems projektams, užtikrinančias pakankamą finansavimą labiau išplėtotai kūrybai, galima numanyti, kad apie 100 menininkų per metus gali pasinaudoti visais šiais šaltiniais vienu kartu. 5 iš 10 būtų iš Malmės. Apie 10 visoje Švedijoje būtų nevakarietišškai skambančiais vardais. Ne menininkų grupės, ne duetai ar kolektyvai.

Į šį platų ekskursą leidausi gerai suvokdama nenuginčijamą tiesą, kad visų žmonių poreikių nepatenkinsi, tiesiog bandydama įsivaizduoti, ką aprėpia sutartis su Malmės universitetu, ir kokie galėtų būti tie keli šimtai atskirų individualių projektų aprašų, savo buvimu gilinančių kitų individų atskirtį. Ne daugiau kaip trys šimtai save pačius atstovaujančių menininkų visoje Švedijoje, pasirašiusių sutartis savo vardu, vykdančių pakankamai reikšmingą veiklą, kad

savarankiškai stotų prieš komisiją ir pelnytų stipendiją. Norėčiau jų situaciją pavadinti trim šimtais atskirties atvejų, kad taptų aiškiau, kokią prasmę atskirtis turi mano naratyvo ekonomikoje.”⁴

Svarstau, kaip būtų galima šią atskirtį skatinančią situaciją pertvarkyti. Galbūt dalijant stipendijas viliamasi, kad yra begalė būdų atskiriems individams maišytis tarpusavyje⁵ – bet ar tai pagrįstas lūkestis, ar tik dingstis man pačiai lengviau susitaikyti su tuo, kad gavau stipendiją ir dėl to jaučiu kaltę?⁶ Kokios privilegijos suteikiamos su kiekviena patenkinta paraiška, kiekvienu pirkimu, užsakymu, kvietimu? Kokie galimi būdai dalintis ir permąstyti tuos pranašumus? Šiuo metu tai jau nebėra nauja – norėčiau pasakyti, kad jau dabar matau, kaip mano draugai pradeda kasdienėje praktikoje kelti šiuos klausimus, negailėdami vieni kitiems rūpesčio, laiko ir resursų – O. dokumentuoja savo draugų parodas, L. suplauna indus po mūsų popietinio kavos gėrimo, I. rengia ir leidžia savo draugų knygas. Kasdien ką nors iš jų išmokstu. Žinau, kad šie pavyzdžiai atrodo menki palyginti su visur vyraujančia struktūras formuojančia kapitalo logika. Taip pat jie neturėtų tapti pateisinimu prisitaikymui, o kaip tik atkreipti dėmesį į jau vykstančius apmąstymus ir įgyvendinamas praktikas: ką įmanoma sukurti ar išplėtoti? Jau dabar daug darome ir galime daryti – palaikyti vieni kitus, padėti, laikant tai savaime prasmingu tikslu.

Ar gali spjauti į šulinį ir tuo pačiu nuoširdžiai juo rūpintis ne tik dėl patogumo ar norint pasirodyti? Neseniai geras draugas man sakė: „Kritika taip pat gali būti meilės išraiška. O mylėti dažnai nelengva, reikalauja daug darbo.“ Jo žinutę gavau labai reikiamu metu ir suprantu, kad puoselėti tokią

4 Dumitriu, Simona (2018 m. lapkritis) „Patirčių vertimas į erdvę: pedagogika su pinigais ir be jų“, publikuota *Paletten* #312–313. Švedų k. pavadinimu „*Att omsätta erfarenheter i rum: pedagogiker med och utan pengar*“

5 Man taip pat svarbu pabrėžti, kad *Konstnärsmännens* yra išskirtinė paramos sistema šios šalies menininkams ne tik dėl to, kad veikia kaip nepamainomas pragyvenimo šaltinis tiek man, tiek daugeliui kitų menininkų, bet ir dėl to, kad šiuo metu tikėtina, kad dešinioms ir kairiosioms Švedijos partijoms teks bendradarbiauti rengiant biudžetą, ir darosi akivaizdu, kad dabartinės palaikymo sistemos gali lengvai būti išardytos. Taigi pripažįstu ir savo pačios šališkumą, norą ją rūpintis ir ją apsaugoti, tuo pačiu metu permąstant.

6 Simona: Tiesa, atlikdama savo skaičiavimus labiau galvojau ne apie palaikymo struktūrų išardymą, o veikiau apie faktą, kad tobulo paramos prašytojo su tobulomis perspektyvomis apibūdinime užkoduotas konkretus modelis, nepalaikantis gilaus, ilgalaikio bendradarbiavimo ar kolektyvinio mąstymo.

Kah Bee: Tikrai taip, ir sutinku, kad galbūt raginu (ar bandau raginti) menininkus nepriimti šio modelio kaip duotybės ir tuo pačiu kvestionuoti tą vienatvę.

meilę ar rūpestį taip pat nėra lengva. Turiu omeny, juk niekas nėra lengva, tai kodėl turėtų būti lengva mylėti? Tuo tarpu, galime vėl grįžti prie Davido Graeberio, kuris sako, kad ir pati kritika gali tapti sąžaisa, nes „taikant kritikos logiką perdėtai nuosekliai, sukurama kone gnostinė tikrovės samprata, pagal kurią vienintelė mūsų galimybė yra būti žmogumi, kuris supranta, kad pasaulis neteisingas.“⁷ Toliau jis rašo:

„Bet man atrodo, kad radikali teorijos visuomet lieka įstrigusios tarp šio ir kito, marksistinio, momento, kai bandoma suprasti taisyklės, visas paslėptas galios struktūras ir būdus, kuriais kiekviena iš pažiūros nekalta institucija prisideda prie tam tikros didesnės visumos, orientuotos į dominavimą ir engimą, reproduktivumo. Taigi, priėmus kritiką pernelyg rimtai, ji praranda savo prasmę, nes tampa nebeįmanoma ką nors įsivaizduoti už jos ribų. Tada darosi reikalinga ir būtina visiško lūžio logika. Kas nors atsitiks, nežinau, galbūt labai didelės riaušės, ir joms tebeverdant iš pusrūsų užgims naujas pasaulis. Yra maištininkų, kurie būtent tai ir sako.“⁸

Man rodos, jau anksčiau kalbėjome apie įvairias šio reiškinio versijas mūsų bendruose darbuose – tiek apie momentinio pasitenkinimo troškimą, tiek apie potraukį romantizuoti radikalų lūžį, kai tikri, giluminiai pokyčiai vyksta vėžio greičiu, palaipsniui, galbūt nepastebimai, be jokių sprogstamų įvykių, atskiriančių vieną pusę nuo kitos. Mūsų darbo pobūdis gali būti nuobodus ir bauginamai banalus, Arendt tikriausiai paniekintų mus kaip biurokrates nevykęs⁹ – bet tokia yra mūsų politinė realybė galimų pokyčių atžvilgiu. Nors pati esu visiškai nuoboda, nesutinku su Graeberiu, kai jis menkina didelių riaušių vertę (be to, jis rašė 2012 m.) – pastaruoju metu turėjome progą pamatyti tokių lūžių veiksmingumą.

Simona: Aš, jei galima taip pasakyti, esu griaušančios jėgos, nuolat atsiduriančios akistatoje su savo pražūtimi, pavyzdys. Sutinku ir pati teigiu, kad be kritikos, t. y. be visuomenės sąmoningumo ir savo padėties kontekste suvokimo, žodžiu, tiesiog be kritikos, neįmanomas nei bendrumas, nei kolektyviškumas, nei pokyčiai. Neturint kur išlieti pyktį, grupę ar kolektyvą gali tiesiog uždusinti jos pačios mandagumas ir melas. Todėl, nors

pirmiausia klausėme, ar palaikymas gali sustiprinti kolektyviškumą, aš teigčiau, kad jį labiau stiprina nepaklusnumas.

Kurios palaikymo struktūros yra skirtos išlaikymui (veiklos palaikymui, išgyvenimui) ir kurios – pokyčiams? Kodėl pokyčius vertiname labiau nei išlaikymą, ypač mene?

Simona: Būna pokyčiai ir būna *pokyčiai*. Pavyzdžiui, jei, tarkime, po penkerių metų didelė kultūrinė institucija paveikta „Black Lives Matter“ judėjimo nuspręstų tiesiog apsisvalyti ir iš tikrųjų įdarbinti BPOC (įskaitant atitinkamą proporciją QTBP) žmonių aukštesnėse pozicijose, tai būtų vertingas pokytis. (Be to, tai reikštų, kad jau gyvename svajonių utopijoje, kurioje išnyko baltųjų viršenybė ir heteronormatyvumas, taigi...) Bet jei, tarkime, (didelė) kultūrinė institucija nusprendžia išnaikinti joje jau egzistuojančias struktūras (galbūt esančias jos plyšiuose ar paraštėse), arba išstumti žmones, kurie jau transformavo šią instituciją pasėję joje gerų pokyčių pradą, tai būtų destruktivūs pokyčiai, skausminga, be to, galiausiai niekur nevedanti instrumentalizacija. Išgyvenau tai net kelis kartus, mačiau kaip kiti pakliūva išlaikymo procesams į nagus. Stipriausios palaikymo struktūros yra orientuotos tiek į išlaikymą (tiesiog pastangas išgyventi), tiek į pokyčius – arba pačiu savo egzistavimu atspindi pokyčius – galvoju apie vidutinio dydžio nepriklausomas institucijas, tokias kaip Berlyno „Savvy Contemporary“.

Kokie santykiai vyrauja tarp kuratorių, menininkų ir institucijų? Kokius vaidmenis mes atliekame ir kaip palaikome vieni kitus? Kaip galime pakeisti savo darbą, komunikaciją, parodų kuravimą ir institucijų formavimą, kad taptume labiau palaikantys?

Simona: Ką palaikantys? Yra daugybė dalykų, kuriuos galėtume palaikyti arba kuriems galėtume priešintis... Tai tikra problema: kultūros institucijos plaukia pasroviui vaikydamosis naujausių madų kaip ir kiekviena kita korporacinė organizacija. Jeigu kalba eina apie klimato kaitą, darome štai taip. Arba stengiamės laikytis priešakyje ir porą parodų skiriame paremti BPOC kovą. Prieš dvejus metus svarbiausias dalykas buvo atmintis, poezija ir abstrakcijų apėjimas. Kažkur Vakaruose. Ar galėtų muziejus per naktį nuspręsti tapti nehierarchiniu, sutarimu pagrįstu, dialogu paremtu kolektyvu? Ar meno galerija gali per naktį nuspręsti tapti šokių mokykla, jei

7 Atsiprašau, kad tiek daug cituoju Davidą Graeberį. Graeber, David ir Kuo, Michelle (2012) „Another World“, publikuota *Artforum* <https://www.artforum.com/print/201206/michelle-kuo-talks-with-david-graeber-31099>

8 ten pat.

9 Kodėl vis įsivaizduoju, kaip Arendt mane terorizuoja!?

toje vietoje šito labiau reikia? Ar nors viena didelė institucija galėtų liautis siekusi įtvirtinti savo meno sampratos formuotojos vaidmenį (arba bent jau rafinuoto visuomenės veidrodžio vaidmenį)?

Kas tada pasikeistų? Tos pačios vidutinės ir smulkios nepriklausomos organizacijos, vis dažniau veikiančios tik kaip gyvenimo aprašymų užpildytojos arba pratybų poligonai „geradariams“ ir būsimam elitui? Gal aš per daug irzliai kalbu, o gal pastaruoju metu tiesiog dažnai susiduriu su nepajudinamais, mitiniais modeliais, tad bandant galvoti apie plačias galimybes kompromisui mano protas tiesiog išsijungia.

Mintinis eksperimentas: kaip atrodytų didelė institucija, tarkim, šiuolaikinio ar modernaus meno muziejus, staiga tapęs kolektyvu, nehierarchiniu dariniu, kur kiekvienas darbuotojas po lygiai pasidalina atsakomybę ir naudą, kur niekas nesibaimina, jog praras darbą, o valdžios mechanizmas apima visus darbuotojus ir yra pagrįstas sutarimu bei nepaklusnumu? Tuo pačiu metu jis ir toliau funkcionuotų kaip institucija, o ne meninis projektas ar tiesiog keistenybė... Dažnai svajoju apie visuomenes, iš naujo sukurtas pagal tai, kas aprašyta romanuose, tiksliau apie Octavios Butler garsiąją trilogiją *Xenogenesis* arba *Lilith's Brood*.

Ar tokia institucija taptų kovos lauku? Kas nutiktų jos turimoms ir būsimoms kolekcijoms bei archyvams? Kaip tokioje institucijoje reikėtų priemonas ir palaikymas? Ar rasistinių ir seksistinių pažiūrų darbuotojai galiausiai būtų sutartinai išspirti iš tokio kolektyvo, ar taptų „teisėtomis“ savo pačių versijomis?

Kartą sapnavau tokią vietą – o gal tai buvo reali vieta Moldovos sostinėje?.. didžiulis, apleistas muziejus, pripildytas atsitiktinių iš jo saugyklų ir rūšių ištrauktų kūrinių, iškabinėtų kiekviename priplėkusiame kampe. O jo darbuotojai susėdę kieme prie laužo.

NASA iliustracija: iš Saturno palydovo Encelado paviršiaus ties pietų ašigaliu trykstantys pūslai.

Atviros durys

Toliau pateikiama ištrauka iš astrologinio skaitymo, kurį Johanna Hedva atliko Leah'ai Clements 2020 m. sausio 31 d. Pilną audio įrašą rasite [čia](#).

Norėčiau pasikalbėti apie tavo *atviras duris*...

Gera, pietinis Mėnulio mazgas. Nujaučiu, kad apie tai jau žinai. Spėju, kad turėtum žinoti, nes ir aš tavęs to klausiau, ir tavo tėtis tau jau pasakojo*.

Tiesiog perskaitysiu tau, kas parašyta mano knygoje... Pietinis Mėnulio mazgas... Pirma perskaitysiu neigiamas tendencijas, gerai? Pasiruošusi?

Prislėgta
Trūko motinos globos
Nepilnavertė mityba
Jautri
Vieniša
Atsiskyrusi
Pernelyg fiziškai jautri
Lengvai kontroliuojama
Lengvai paveikiama įspūdžių
Drovi
Baili
Emocinės problemos
Nestabili
Nelaiminga
(Johanna kikenai)
Jautri šviesai
Kamuojama atsiminimų arba, jei tuo tiki, ankstesnio gyvenimo įspūdžių.
Pozityvi.

Man teko pažinoti keletą žmonių, gimusių po pietiniu Mėnulio mazgu – tai ir mano motina, ir viena mano geriausių draugių. Visos šios neigiamos tendencijos yra tikra tiesa, bet pereikim prie teigiamų, gerai?

Jautri
Maloni
Geraširdė
Ištikima
Miela
Nesavanaudiška
Poetiška
Muzikali
Linkusi į dvasinius dalykus
Užjaučianti
Dosni
Empatiška
ir Didinga.

Tai žinai, gali atsirinkti iš šių sąrašų, kas tau patinka. Jie pirmiausia skirti tam, kad turėtum prieš akis visas galinčias pasireikšti savybes ir daugmaž pamatytum, kurios tau tinka.

Bet galiu pasakyti, kad kažką tokio nujaučiau, kai buvome „Wysing“ centre. Pagalvojau: „Leah kažką tokio turi... Ji viena koja kitoje dimensijoje.“ Tik nebuvau tikra, kas tai galėtų būti. Kai patikrinau diagramą ir pamačiau pietinį Mėnulio mazgą – žinoma, dar ir pirmajame būste – pamaniau: „A, tai štai dėl ko.“

Apie tai ir rašiau elektroniniame laiške: dėl jo gali tapti fiziškai trapi šioje realybėje, ir tikrai esu mačiusi, kad tokiems žmonėms taip būna, jiems sunku šioje realybėje. Jiems sunku. Skausminga. Mano miela draugė, kuriai taip yra, save apibūdina kaip žaibolaidį kitų žmonių skausmui. Tai visiška tiesa. Sakyčiau, čia toks dalykas, kuris nėra privalumas šioje realybėje, bet gali būti kitur, tokioje vietoje kaip dvyliktasis būstas. Dvasinėje, vaizduotės, sapnų ir miego srityje, kokioje nors kitoje mistiškoje erdvėje tai tikrai būtų privalumas.

Štai ką tau pasiūlyčiau: rask būdą tas duris uždaryti. Kai to norisi. Tai labai svarbu. Neabejoju, kad lengviau pasakyti nei padaryti. Bet galiu duoti tau keletą patarimų. Aš nesu gimusi po pietiniu Mėnulio mazgu, bet kartais patiriu panašų dalyką; mano pietinis mazgas yra kylančioje konjunkcijoje, o tai irgi panašu į atviras duris. Be to, dar Mėnulis aštuntajame. Tai ne žaibolaidis kitų žmonių skausmui, bet labiau... Pavadinčiau ne žaibolaidžiu, bet telefonu, kuris nuolat skamba dėl kitų žmonių skausmo. Tačiau aš galiu pasirinkti, ar atsiliepti, ar ne. Tai ir bandau daryti. Tu irgi gali – net keliais būdais.

Vienas yra dėvėti saugančius akmenis. Kurį laiką. Neprivalai nuolat būti visa apsikarsčiusi juodu turmalinu, bet nepakenktų ką nors tamsaus nešiotis kišenėje arba dėvėti ant kaklo. Ką nors juodo. Neįveikiamo. Tik ne labradoritą. Jis tamsus, bet pats veikia tarsi atviros durys, kurias nešiojiesi su savimi akmens pavidale.

Tau reikėtų pasitelkti saugančią magiją. Nerekomenduočiau dėvėti baltos spalvos. Žinoma, gali, bet, sakyčiau, tik tada, kai išmoksi uždaryti savo duris. Taip yra dėl to, kad... Ar teko girdėti apie santeriją? Norint tapti

santerijos šventiku ar šventike, žmogui reikia pereiti iniciaciją ir ištisus metus rengtis tik baltai. Be to, negalima liesti pinigų ir kitų žmonių. Mintis tokia, kad žmogus apsivalo prieš pereidamas į savotišką grynai dvasinę sritį ar būseną. Bet jie rengiasi baltai dėl konkrečios priežasties. Balta spalva veikia kaip atviros durys. Žinoma, rytietiškose tradicijose ji reiškia mirtį. Tiesą sakant, dėl to ir pati rengiuosi juodai. Turiu omeny, visų pirma man patinka tokia estetika, be to, esu gotė, bet taip rengiuosi ir todėl (juokiasi), kad tai savotiška apsauga. Tarsi sakyčiau: „Ne, tau negalima užteiti. Tik man leidus. Arba kai pati pakviesiu.“ Kalbu apie dvasinį lygmenį. Daug kam tai veikia ir žmogišku lygmeniu, bet dvasių atžvilgiu tau reiktų užtrenkti duris tiems nematomiems, bet jaučiamiems, potyriams ar jėgoms. Būtų gerai, jei galėtum kontroliuoti, kada juos įsileidi, o kada ne.

Taigi, tamsūs kristalai ar akmenys – savotiški sergėtojai. Žinai, man rodos, dėl to Saturnas tau toks palankus. Jis irgi sergėtojas, o jo spalva – juoda.

Kiti veiksmai, kurių galėtum imtis: susirasti kokią nors saugančią maldą ar mantrą, kurią galėtum sukalbėti. Minėjai, kad tavo dvasingumas labiau siai siejasi su miegu. Štai, sakei: „Yra tokių gražių tradicijų, pavyzdžiui, kiekvienas pasirenka dainą, kuria norėtų pasidalinti su kitais, kai visa šeima būna kartu.“ Sakyčiau, gal yra kokia nors daina, kurią galėtum padainuoti, kai tau reikia apsaugos? Yra visokių magiškų dalykelių, kuriais galėtum pasinaudoti. Jei nenori to daryti, gali tiesiog turėti dainą, kuri parodo, kad tavo durys nėra atviros. Ir tiesiog ją padainuoti. Gali sukalbėti „Sveika, Marija“ ar šiaip ką nors, bet kokią saugančią mantrą ar maldą.

Bet svarbiausias dalykas ir, žinai, jis dar keleriopai viską sustiprina, yra tai, kad tavo Jupiteris yra dvyliktajame, egzaltuotoje pozicijoje! Jupiteris dvyliktajame irgi be galo dvasiška... Bet ne raganiška prasme. Pavyzdžiui, žiūriu į tavo diagramą ir nesakyčiau, kad būtinai esi ragana, bet labiau... Sakyčiau, pranašautoja. Nes šitoje diagramoje matosi dalykai, kurie truputį skiriasi nuo raganiškų reikalų. Turiu omeny, tikrai galėtum būti ragana, laisvai. Bet šiaip... Turiu omeny, kai ieškau diagramoje dvasinių dalykų, klausinėju tavęs apie tavo dvasingumą, žiūriu, kokie tavo pranašumai, kas tau galėtų pagelbėti arba palaikyti tave dvasiniame lygmenyje, tai šiaip turėti Jupiterį dvyliktajame būste yra... Tiesiog suvesk tai į „Google“... Tai dosnus ir neišsenkantis dvasinės energijos šaltinis. Jo, čia tikrai kietai.

Svarbiausia, kad tu tai turi. Ir niekaip to neatsikratysi. Supranti? Ne taip, kaip tos atviros durys arba savybė būti lengvai persmelkiamai, arba dvasinis gležnumas šiame pasaulyje ir dvasinis dosnumas kitame, nėra taip, kad šie dalykai kur nors dings. Tavo iššūkis arba darbas bus išmokti juos sukontroliuoti. Kad tu juos valdytum.

Nes kai turi tokių savybių, tai tavo protėviai, ar išvis bet kas, kas tuo metu yra kambaryje, jomis būtinai pasinaudos. Man savotiškai patinka sakyti žmonėms, turintiems tokių savybių kaip tu, kad jei tik nori, tikrai gali save vadinti aiškiaregiais, pranašautojais ar dar kuo nors. Bet nėra taip, kad esi be galo ypatinga. Na, viena vertus, esi, bet kita vertus, *jie* tiesiog su tavimi kalbasi, nes tu *juos* girdi. Supranti? Reiktų to nepamiršti. Tai yra, kai kurie žmonės sako: „O, aš sapne gavau žinutę!“ Arba: „Man apsireiškė dvasia ir perdavė žinutę, turbūt tai labai svarbu, turiu kažką daryti!“ Tai aš jiems atsakau, kad vis dėlto ne. Gavai tą žinutę tik dėl to, kad gebėjai ją išgirsti. Jie bando perduoti savo žinutes, kalbėtis, bendrauti su visais, kas klausosi. Todėl tau reikia tobulinti gebėjimą pasirinkti, kada klausytis. Jeigu apskritai nori tai daryti. Kai iš tikrųjų išmoksi tai kontroliuoti, tada tai taps dovana. Tada galėsi ko nors iš jų paprašyti. Galėsi sakyti: „Ei. Noriu šį tą sužinoti...“ Žinai? „Pasikalbėkime.“ Ir jie kalbės. Bet to negalėsi padaryti, kol neparodysi, kas čia viršininkė.

Kitos pažįstamos raganos man pasakoja, pavyzdžiui: „O dieve, o tada protėviai paprašė to, o tada ano, o galiausiai, žinai, man teko jiems pasakyt, kad apsiramintų! Nes turiu gyvent savo gyvenimą!“ Tai čia panašu. Tau reiktų išmokti uždaryti tas duris. Galėtų būti kokie nors miego ritualai ar kažkas, ką gali atlikti prieš miegą. Jie gali būti labai paprasti, pavyzdžiui, garsiai ištarti: „Tiems, kas linki man bloga, čia ne vieta.“ Ir viskas. Gali paprašyti ko nors iš savo protėvių, kad tave apsaugotų.

Tarkim, tokia idėja: kai darau tokius dalykus su savo klientais, kai skaitau jų diagramas... Dabar tai vyksta ne tik kambaryje. Žinai, aš žiauriai daug meldžiausi, su manimi yra ir mano senelė, ir mano motina, jos mane apsaugo nuo bet ko, ką tu galbūt turi savyje. Nesakau, kad turi kažką bloga, bet tiesiog... Nežiūriu į tavo diagramą ir nesileidžiu į dvasinius santykius su tavimi neturėdama tam tikros apsaugos ar paramos savo pusėje. Ar skamba suprantamai? Galiu žiūrėti į šitą diagramą, nes esu apsaugota. Ir panorėjusi galėčiau užverti savo duris.

Todėl tai yra savybė, galinti tapti tikra dovana, ir tu ją tikrai turi, be to, manau, tai jau žinotai. Bet išmokti ją suvaldyti ir pačiai tapti viso to valdove, galėti pasirinkti, kada tuo naudotis, o kada ne, yra tavo darbas.

* „Narkotikai yra būdas atverti duris,
o tavosios – jau pusiau atvertos, brangioji.“

- Leah'os tėtis, Richard Clements

Renée Akitelek Mboya and Hera Chan

Renée: Hera, norėjau su tavimi pasikalbėti konkrečiai apie palaikymo struktūrų idėją, nes manau, kad pastarieji metai mus abi privertė atkreipti dėmesį į savo mąstymą, į kokių žmonių kreipiamės prireikus palaikymo, ir kokiais būdais išmokyti įvardyti reikalingo palaikymo rūšis. Pavyzdžiui, šiuo metu abi išgyvename naujas savo diasporinių tapatybių plotmes, tiesa, šiek tiek sušvelnintas vadinamojo „tarptautinio meno pasaulio“ vienalytiškumo. Ką tai reiškia „palaikymo struktūros“?

Hera: Tai, ką ilgainiui ėmiau vadinti „palaikymo struktūromis“, labai paveikė 2019 m. Honkonge prasidėjęs ir tebevykstantis judėjimas, taip pat darbas bendruomeninės žurnalistikos srityje ir į aktyvizmą orientuotose Monrealio organizacijose. Palaikymo struktūra negali egzistuoti be bendruomenės, bet judviejų nereikėtų painioti. Įvykiai, kuriuos daugelis dabar mėgsta vadinti Honkongo revoliucija „Būk kaip vanduo“, mane išmokė daugybę dalykų – ypač kad revoliuciją galima įvykdyti nauju būdu. Neseniai mano draugas pasidalino Kelly'ės Hayes žinute [tviteryje](#). Joje rašoma: „Galvokite apie savo politines pažiūras kaip apie dalyką, kurį praktikuojate, o ne savo tapatybę ar asmenybę, tuomet būsite daug palankesnėje pozicijoje priimti kritiką ir, jei reikia, atitinkamai pakeisti ar adaptuoti savo veiksmus.“ Nematau jokio skirtumo tarp savo kasdienio gyvenimo ir meninės praktikos. Noriu aiškiai suvokti dabartinę politinę realybę. Į klausimą, ar palaikymo struktūros turi fizinį pavidalą, socialinę formą ir apraiškas, privalau atsakyti teigiamai – ir ko gero gana karingai. Dalyvaudami šiame judėjime mes esame fizine mase gatvėje. Socialiniu požiūriu, atradome būdų, kaip įgyvendinti tiesioginę demokratiją iki smulkiausių detalių, surengėme masinių diskusijų apie įtraukimą (angl. inclusivity) ir būdus siekti progreso, taip pat pasidalinome šiomis taktikomis su kitais. Kaip apraiška, kova dėl laisvės vis dar tęsiasi. Jaučiuosi taip, lyg nuolat trūktų žodžių apibūdinti konkrečius pavyzdžius, rodančius, kaip šis judėjimas sukūrė platų savi-

tarpio pagalbos tinklą. Vadovavausi intuicija, planavimu ir istorijos žiniomis. Tai ir yra „buvimo kaip vanduo“ esmė – reaguoti, kreipti dėmesį. Pasakysiu taip: kai suklupdavau gatvėje, žinodavau, kad kas nors mane sugaus dar nespėjus pargriūti.

Renée: Tau kalbant iškart imu galvoti apie tai, ką Mumia Abu-Jamalas vadina „baimės industrija“, t. y. kad esama tam tikros prievartos pramonės (teismų, kalėjimų, policijos), kuri atsako už valstybinio „viešojo saugumo“ prievartos aparato propagavimą ir stiprinimą. Manau, kad politinės ir kultūrinės sąlygos, šiais būdais skatinusios baimę, pastaraisiais metais ėmė keistis. Galbūt taip yra todėl, kad neturime – arba *nebeturime* – ką prarasti, bet, manau, dar ir todėl, kad strategijos, kurių išmokstame vieni iš kitų ir iš judėjimų visame pasaulyje, suteikia mums naujus būdus palaikyti vieni kitus ir savo bendruomenes. Honkongas, Baltarusija, Sudanas, BLM, BDS – šie judėjimai pasireiškia ne tik gatvėse, bet ir virtuvėse, fermose, ant rinkiminių biuletenių bei diskusijose apie maitinimą krūtimi. Man palaikymo struktūra galų gale yra tarpsektorinė. Norėčiau tave lygiai taip palaikyti kasdieniuose, gyvenimiškuose dalykuose, kaip ir kuriant pasipriešinimo valdžios sekimui strategijas. Ką tau reiškia būti kažkieno kito palaikymo struktūros dalimi?

Hera: Nenoriu per daug apibendrinti, todėl sakyčiau, kad tai priklauso nuo situacijos. Pastaruosius dvejus metus ir net ilgiau dirbau naujame šiuolaikinio meno muziejuje Honkonge. Pirmą kartą atėjus į tokio masto meno erdvę teko per trumpą laiką daug išmokti apie biurokrtiją. Kiekvienas biurokratinis aparatas kuriamas, taisomas ir tikslinamas skirtingai. Ta biurokratija, kurią su savo kolegomis patyrėme ir toliau patiriame muziejuje, yra persipynusi su platesniu viso miesto biurokratinio tinklu. Biurokratija išsunkia gyvybinę energiją, todėl žmonių veiksmai ima atrodyti bergždi, pamažu nuslopinamas jų gebėjimas svajoti apie realius pokyčius. Beje, kad jau kalbame šia tema – pastebėjau, kad, nepaisant to, jog ši sistema tam trukdo, nejučia ėmiau labai stengtis jos rėmuose užmegzti tikrus ryšius. Planuojant laiką prioritetu nejučia tapo siekis suteikti mano kolegoms pojūtį, kad jie šioje sistemoje yra matomi ir taip atsiriboti nuo siekio jaustis jos pripažintais. Sakydavau: „Ne, jums nereikia išsižadėti savo tapatybės ir atiduoti jos į institucijos rankas“. Dažnai prisimenu, ką Fredas Motenas ir Stephano Harney'is sakė apie buvimą piratų laive. Apskritai nemanau, kad sėkmingai sukūriau realią palaikymo *struktūrą* organizacijos viduje, tačiau tikiuosi, kad prisidėjau prie bendrumo jausmo puoselėjimo tarp kolegų. Dabar galvoju, kad mano veiksmai padarė poveikį pasireiškiantiems simptomams ir, tikiuosi, padėjo suteikti daugiau psichologinės erdvės vaizduotei, tačiau sukurti tikrai palaikymo struktūrai reikėtų daug didesnio perversmo.

Renée: „Kodėl apskritai kai kurios palaikymo struktūros yra nematomos arba ignoruojamos? Ką reiškia padaryti jas matomomis meno kūrinys arba parodoje? Kaip ir kokie egzistuoja rėmai, skirti padaryti jas matomomis?”

Manau, kad šis klausimas visų pirma veda prie kito klausimo: kieno darbas pripažįstamas, ir kas jį pripažįsta? Be to, tai siejasi ir su klausimu, kada ir kurie žmonės lieka nepaminėti, bei kieno rankose yra galia rinktis nežinoti apie tam tikrą reiškinį užuot apie jį kalbėjus. Įsivaizduoti, kad menas turi tam tikrą svarbą ir struktūrinę galią – puiku, tačiau, manau, jau suprantame, kad nelygybė parodų ir šiuolaikinio meno kontekste dažnai yra giliai įsišaknijęs reiškinys.

Hera: Vienas mano mėgstamiausių palaikymo struktūros modelių, kuris už savo ribų dažnai lieka nematomas, yra giminytės ryšių tinklas, kurio pagrindu susiformavo iš esmės visi pirmosios bangos kinų rajonai visame pasaulyje. Daugelis jų atsirado kaip Kinijos kaimų atšakos naujose vietose – Honkonge, San Franciske ir panašiai. Jei buvai kilęs iš tam tikro kaimo, susisiekdavai su jo bendruomenės asociacija, kuri tuomet padėdavo atlikti imigracijos procesą, įsikurti, supažindindavo su žmonėmis. Ankstyviesiems imigrantams būdavo sunku arba visai neleidžiama atsidaryti banko sąskaitą ar gauti kreditą. Tačiau atsirado žmonių grupės, kurių nariai kas mėnesį įnešdavo šiek tiek pinigų, kad vienas iš jų galėtų pasiimti visą sumą ir už ją įkurti verslą, o vėliau grąžinti grupei su palūkanomis. Mano senelis iš motinos pusės tokiu būdu pradėjo veiklą kaip nelicencijuotas taksi vairuotojas. Nusipirko mašiną. Tokie tinklai prasismelkė ir į meno sritį. Pavyzdžiui, „Godzila”. Tai buvo Amerikos azijiečių tinklas, siekęs padėti menininkams atrasti galimybes Niujorke. Jo steigėjas menininkas Bingas Lee yra daug geresnis pasakojantis nei aš, tad siūlau kada nors paprašyti jo papasakoti apie savo nuotykius 10-ame deš. Niujorke. Vienas iš „Godzilos” pasiekimų buvo NEA (angl. *National Endowment of the Arts* – Nacionalinis dailės fondas) sprendimo panaikinti dotaciją Melui Chinui apeliacija.

Nesu tikra, ar šie tinklai turėtų tapti matomi. Kartais būtent nematomumas suteikia jiems galią. Man visuomet buvo įdomu tyrinėti tokius, ir įvairius kitus, ekonominius modelius, egzistuojančius meno srityje. Manau, viena priežastis, kodėl čia nėra stiprių palaikymo struktūrų, yra ta, kad visi vadovaujasi mecenatystės modeliu – tiek valdžia, tiek kolekcionieriai. Meno struktūra visų pirma formuojama siekiant sukurti prielaidas meno produkcijos ir jos mecenato sambūviui, o tai jau savaime yra sunkus darbas, todėl ši struktūra negali dar ir išlaikyti daug meno darbuotojų. Turbūt nevisiškai atsakiau į tavo klausimą. Galbūt noriu pasakyti, kad užuot dirbus

su parodomis, demonstruojančiomis galimus palaikymo struktūrų modelius, man įdomiau skirti laiką realiam tokių modelių kūrimui. Kūrinys gali demonstruoti viena, o jo sukūrimo procesas visai ką kita. Šis mikropolitiškumas čia yra svarbus, o matomumas – daugelyje frontų – nėra mano asmeninis politinis tikslas.

Renée: „Ką galėtume padaryti, kad šios struktūros taptų ne tokios gležnos, atsparesnės asmeniniams interesams ir individualizmui, kurį nuolat kursto neoliberalūs kapitalistiniai siekiai? Gal verčiau galėtume pagalvoti, kokį vaidmenį palaikymo struktūros atlieka stiprinant kolektyviškumą?”

Hera: Esu knygų – o gal vyno – klubo „Chromium Groupsome” narė. Juokiuosi net tai rašydama... Šis pavadinimas kilo iš to, kaip galiausiai apibūdinome pirmąją mūsų skaitytą knygą – J. G. Ballardo *Avariją*. Iš esmės mūsų klubą sudaro įvairiausi azijiečiai, pasklidę po įvairiausias vietas. Šią savaitę skaitome Davido Graberio *Anarchistinės antropologijos fragmentus*. Jis rašo: „Netgi lyginant istorines marksizmo ir anarchizmo mokyklas, galima pastebėti, kad turime reikalą su visiškai skirtingo pobūdžio projektais. Marksistų mokyklos turi autorius. Kaip marksizmas užgimė Marxo galvoje, taip esama ir leninistų, maoistų, trockistų, gramšistų, altuserininkų... (Atkreipkite dėmesį, kaip sąrašas prasideda valstybių vadovais ir beveik nepastebimai pereina prie prancūzų profesorių.) [...] Dabar paimkime skirtingas anarchizmo mokyklas. Turime anarchosindikalistus, anarchokomunistus, insurekcionistus, kooperatyvistus, individualistus, platformistus... Nė viena iš jų nėra pavadinta pagal kokį nors Didį Mąstytoją; visos jos pavadintos arba pagal tam tikrą elgseną, arba, dažniausiai, pagal organizacinį principą.” [Iš anglų kalbos vertė Viktoras Bachmetjevas.]

Mane vis labiau domina palaikymo struktūrų, labiausiai suinteresuotų platformų politika, fiziškumas. Buvęs partneris man kartą pasakė: „Jei žmogui neatskleidi visos informacijos, nesuteiki jam galimybės rinktis.” Svarbu ne tik ką komunikuojame, bet ir su kuo komunikuojame. Visi struktūros nariai turėtų būti informuoti, padėti vieni kitiems gauti informaciją, ir laikyti savo pareiga būti informuotais. Mane labiausiai žavi atviro kodo programuotojų grupės, sukūrusios policijos veiksmų Honkonge sekimo realiu laiku programėlę arba įsilaužusios į kitą programėlę, kad pažymėtų visas prodemokratiškas įmones, dalyvaujančias „Buy Yellow” judėjime.

Renée: Jau keletą metų vis žiūriu įkalintų laisvės kovotojų, dalyvavusių Kenijos Mau Mau sukilime, teismo posėdžių įrašus – šie teismai vyko pačiame konflikto įkarštyje, 1952–1960 m. Vienas iš problemiškų dalykų, susijusių su informacijos srautais Kenijos teismų sistemoje – darau prielaidą, kad jis neištaisomas tyčia, nes šimtmetis yra pernelyg ilgas laiko tarpas nekreipti dėmesio į tokią problemą – yra tai, kad prieš atsakant į pateiktus kaltinimus svahili kalba, advokatas tau užduoda klausimą, kuris išvertus skambėtų kaip „ar prisipažįstate kaltę“, o ne „ar teigiate esąs kaltas, ar nekaltas“. „Ar pripažįstate kaltę?“ – tai klausimas, į kurį atsakoma taip arba ne, o svahili kalba jis dargi skamba panašiau į „ar girdėjote kaltinimus“ arba „ar suprantate, kuo esate kaltinamas“. Taigi atsakai „taip“, nes supranti, kur esi. Tačiau užrašoma, kad pripažinai kaltę. Visiškai kaip tu sakei: „Jei žmogui neatskleidi visos informacijos, nesuteiki jam galimybės rinktis.“ Manau, kad galiausiai palaikymo struktūroje turi būti nešališkai dalijamasi informacija, o žmonės turi galėti priimti sprendimus, nesvarbu, ar gerus, ar blogus, – ir būti vertinami už tuos sprendimus.

Mieli skaitytojai,

Labai džiaugiamės galėdamos jus pakviesti į šią vakarienę. Čia rasite penkis užkandžius, pagrindinį patiekalą ir desertą. Receptai buvo sukurti galvojant apie maistą kaip komforto zoną. Čia taip pat rasite stalo nuogirdų ir nuotrupų, atklydusių iš vakarienės vykusios tarp septynių draugų.

xx,
Eglė ir Milda

*„Viskas, ką girdžiu, tai stiprus
vėjas ir r'n'b šnaresys fone“*

UŽKANDŽIAI

Sūrių lėkštė (GF*)

Šis patiekalas susideda iš trijų elementų: sūrio, burokėlių džemo su česnakais ir balzamiko actu bei slyvų džemo su svogūnais ir rozmariniais. Aprašysime kiekvieno iš jų ingredientus ir gaminimą.

- > Sūriai (Jūsų pasirinkti 3-4 skirtingų rūšių sūriai)
- > Burokėlių džemas su česnakais ir balzamiko actu

INGREDIENTAI:

- 3 dideli burokai
- 4-5 česnako skiltelės
- Balzaminis actas
- Keli šaukštai medaus
- Druska
- Alyvuogių aliejus

Nuskutame tris didelius burokus ir sutarkuojame vidutinio smulkumo tarka. Taip pat nulupame ir griežinėliais supjaustome 4-5 česnako skilteles. Ant kaitros uždedame puodą arba gilesnę keptuvę kepimui. Įkaitiname, įpilame alyvuogių aliejaus ir sudedame tarkuotus burokus bei česnaką. Lengvai pakepiname ir įpylus šiek tiek vandens troškiname. Po 10 min. įpilame balzamiko acto, druskos ir kelis šaukštus medaus. Toliau troškiname dar apie 30-40 min., kol masė suminkštėja ir tampa vientisa. Atšaldome ir patiekiame prie sūrių lėkštės.

- > Slyvų džemas su svogūnais ir rozmariniais

INGREDIENTAI:

- 1 kg sezoniškų slyvų
- 2 raudonieji svogūnai
- Kelios šakelės šviežio rozmarino
- Druska
- Alyvuogių aliejus

*GF – be gliuteno

Slyvas perpjauname pusiau ir išimame kauliukus. Taip pat plonais griežinėliais supjaustome svogūną ir nuskabome rozmarino lapelius nuo šakelės. Ant kaitros uždedame puodą arba gilesnę keptuvę kepimui. Įkaitiname, įpilame alyvuogių aliejaus ir dedame svogūnus, juos kepiname kol suminkštėja. Dedame slyvas, rozmariną ir įberiamo žiupsnelį druskos. Troškiname apie 45 min., kol viskas tampa vientisa mase, vis pamaišant ant mažos ugnies. Atšaldome ir patiekiame prie sūrių lėkštės.

Keptas saldaus pieno varškės sūris su medumi ir rūkyta paprika (GF)

INGREDIENTAI:

- Saldaus pieno varškės sūris, lengvai sūdytas arba su kmynais
- Rūkyta paprika
- Keli šaukštai medaus
- Alyvuogių aliejus

Sūrį supjaustome vidutinio storio riekelėmis. Įkaitiname keptuvę su alyvuogių aliejumi ir sutalpiname sūrio griežinėlius taip, kad kiekvienas iš jų apskrustų. Sūrį apkepame iš abiejų pusių. Išėmus iš keptuvės apibarstome rūkytos paprikos milteliais ir apšlakstome medumi.

Orkaitėje kepti pomidorai su rūkytu lapiniu kopūstu ir petražolių pesto (GF, vegan)

Šis patiekalas susideda iš trijų elementų: orkaitėje keptų pomidorų, rūkyto lapinio kopūsto ir petražolių pesto. Aprašysime kiekvieno iš jų ingredientus ir gaminimą.

„Komforto maistas – tai kažkas, kas nereikalauja daug pastangų gaminti“

> Orkaitėje kepti pomidorai

INGREDIENTAI:

- 12-15 kelių skirtingų rūšių pomidorų pvz.: juodųjų, geltonųjų, avietinių
- Druska
- Alyvuogių aliejus

Nuplauname pomidorus ir dedame į blėką, pilame nemažai alyvuogių aliejaus ir pabarstome šiek tiek druskos. Šauname į orkaitę, įkaitintą iki 220°C. Kepame apie 60 min. arba kol pomidorai suminkštės, o viršus lengvai apskrus. Praėjus apie 40 min. sumažiname orkaitės kaitrą iki 150°C. Iškepusius pomidorus traukiame iš orkaitės ir atvėsiname. Tiekiamo kartu su kitais patiekalo elementais.

> Rūkytas lapinis kopūstas

INGREDIENTAI:

- 300 g arba 4-5 didesni lapinio kopūsto lapai
- Ledukai
- Šienas

Nuskabome lapinį kopūstą nuo lapo šerdies. Puode užverdame vandenį ir 5 minutėms į jį panardiname lapinio kopūsto gabalėlius. Kol kopūstas verda pasiruošiame indą su šaltu vandeniu ir į jį suberiame ledukus, kad vanduo būtų kuo šaltesnis. Apvirtą kopūstą nukošiame ir staigiai nardiname į ledinį vandenį, kad pastarasis neprarastų savo tekstūros. Palaikome apie 3 min. ir ištraukus švelniai nusausiname naudodami švarų virtuvinį rankšluostį.

„Petražolė – tai ne tik maisto dekoracija“

Į indą, kuriame nebijote kurti ugnies, pvz. visko mačiusį kepimo indą, beriame 3 geras saujas šieno arba tiek, kiek reikia proporcingai nuo pasirinkto indo dydžio ir gylio. Nusausintą kopūstą sudedame į sietelį. Uždegame nesilydančiame inde esantį šieną ir jam įsiliepsnojus užpučiamo ugnį, kad turėtume kuo daugiau dūmų. Virš dūmų dedame sietelį su lapiniu kopūstu, o ant viršaus dedame švarų rankšluotį taip, kad dūmai nepabėgtų iš indo ir kopūstas prisigertų kuo daugiau rūkyto skonio ir kvapo. Ragaujame

ir kai išgauname norimą dūmiškumą – baigiame šią procedūrą, o norėdami dar stipresnio skonio – kartojame. Tiekiamo kartu su kitais patiekalo elementais.

> Petražolių pesto

INGREDIENTAI:

- Didelė saujelė arba apie 150 g petražolių
- 1-2 skiltelės česnako
- Sauja graikinių riešutų (arba kitų riešutų, kurių turite namie)
- Druska
- Alyvuogių aliejus

Petražoles nuplauname ir nupjauname kietus kotelius. Nulupame ir smulkiai supjaustome česnaką. Petražoles, česnaką, druską, riešutus ir aliejų dedame į maisto smulkintuvą arba rankinį akmeninį prieskonių trintuvą. Viską sutriname iki vientisos masės. Jei norisi skystesnės ir kremiškesnės tekstūros – pilame daugiau aliejaus. Tiekiamo kartu su kitais patiekalo elementais.

VISŲ TRIJŲ ELEMENTŲ SUJUNGIMAS:

Gilios lėkštės ar dubens dugne dedame keptus pomidorus, juos gausiai apšlakstome kepimo inde likusiu aliejaus ir pomidorų sulčių padažu. Ant pomidorų tiesiame rūkytą lapinį kopūstą, o ant jo šaukšteliu dedame petražolių pesto.

Arančiniai su ajvar (GF, vegan)

INGREDIENTAI:

- 500 g „Arborio“ ryžių
- 1 l daržovių sultinio (išsivirti iš anksto)
- GF miltai
- Konservuotų avinžirnių skystis „aquafaba“
- „Ajvar“ pagardas
- 1 svogūnas
- 4-5 česnako skiltelės
- Druska
- Alyvuogių aliejus

*„Aš mėgstu valgyt
saulėgrąžas tiesiai iš žiedo.“*

Išverdame daržovių sultinį. Giliame puode alyvuogių aliejuje apkepame smulkiai supjaustytus svogūnus ir česnakus, kai šie suminkštėja – sudedame ryžius ir maišydami lengvai pakepiname. Įpilame samtį sultinio ir maišome ryžius. Šį veiksmą kartojame, kol ryžiai išverda ir gaunasi kreminės konsistencijos risotto tipo košė. Ją atvėsiname.

Į atskirus dubenėlius įpilame „aquafaba’os“ ir GF miltų arančinių apvoliojimui. Iš ryžių košės delne formuojame blynelius, į centrą dedame šaukštelį ajvar ir suformuojame rutuliuką, kurio įdaras – ajvar. Suformuotus rutuliukus pirma voliojame į „aquafabą“, o tada į GF miltus. Taip suformuojame rutuliukus iš visos ryžių masės. Gilioje keptuvėje įkaitiname aliejų ir arančinius iš visų pusių apkepame iki apskrudimo. Išėmę iš keptuvės aliejaus perteklių lengvai nusausiname į popierinį rankšluostį.

*„Ar pameni, kai moliūgo sėklos
buvo mėgiamos ir priimtinos
valgyt, o saulėgrąžos ne?“*

Saulėgrąžos (GF, vegan)

Sezoninių daržovių čenakai (GF, vegan)

INGREDIENTAI:

- Sezoninės daržovės pvz. saliero šaknis, petražolės šaknis, moliūgas, lapinis kopūstas, morkos, svogūnai, česnakai, saliero stiebai
- 2 skardinės konservuotų avinžirnių
- 6 čenakinės
- 1 l daržovių sultinio (išsivirti iš anksto)
- Sojų jogurtas ir šviežios mėtų lapeliai - pagardinimui

Visas daržoves, jei reikia, nulupame, nuskutame, išimame sėklas ir supjaustome panašaus dydžio kubeliais ir apkepame dideliame puode ar gilioje keptuvėje, kol lengvai suminkštėja. Iš keptuvės daržoves tolygiai sudedame į čenakines, užberame avinžirnius ir užpilame daržovių sultinį. Kepame orkaitėje apie valandą, pusantros. Patiekiame su sojų jogurtu ir šviežiomis mėtomis.

*„Šakutės šoka pagal
mmmmm, ahmmm, omg,
wow ritmus.“*

*„Ar tu turi atskirą skrandį
obuolių pyragui?“*

DESERTAS

Obuolių ir slyvų trupininis pyragas su kokosų ledais (GF, vegan)

INGREDIENTAI:

- 2 kg obuolių
- 0,5 kg slyvų
- 200 g veganiško sviesto
- 500 g GF miltų mišinio
- 300 g rudojo cukraus
- Kokosiniai ledai - pagardinimui

Obuolius supjaustome ketvirčiais, išimame sėklytes. Slyvas pjauname pusiau, išimame kauliukus. Vaisius dedame į kepimo skardą. Dubenyje sumaišome sviestą, miltus ir cukrų, kol gauname smėlišką konsistenciją. Ją užpilame ant obuolių ir slyvų kepimo inde, šauname į iki 200°C įkaitintą orkaitę. Pyragą kepame apie 45 min., po maždaug 30 min. orkaitės kaitrą sumažiname iki 160°C. Pyragą patiekiame su kokosų ledais.

*„Mano kraujotaka skubiai
mobilizavosi iš smegenų į
virškinimo sistemą“*

Ar pilvai gali sapnuoti rūkytą
lapinį kopūstą?
Visi skoniai nebe tokie.
Darosi sunku.
Matyt, užtruks mėnesius,
kol atsistatysiu nuo šio
maisto-crush'o.
Tik laikas gali išgydyti.

Apie palaikančias struktūras mene ir kultūriniame darbe

Joshua Schwebel ir Ernesta Šimkutė

Joshua: Nusprendžiau pakviesti tave pasikalbėti apie palaikymo struktūras, nes suteikė neįkainojamą palaikymą mano kūriniai „Gyvenamosios patalpos“ ir dalyvavai rengiant parodą „Kiti kambariai“. Man tave pristatė kaip Rupert centre dirbančią praktikantę, galinčią padėti rasti naudotų sofų Vilniuje ir suderėti kainą lietuvių kalba. Negavau daugiau informacijos apie tavo gyvenimą, viziją ar patirtį, arba kaip galėčiau su tavimi atsiskaityti ar paminėti tavo nuopelnus. Iš šio pokalbio sužinojau, kad esi įgijusi reikšmingos patirties kultūros srityje, ir kad turime bendrų interesų: institucijų kritiką ir dominuojančių meno administravimo modelių struktūruotą refleksiją. Norėjau tavęs paklausti, ar jauti prieštara, padėdama rengti parodą apie palaikymo struktūras, kai pati lieki nematomoje, autorystės nesuteikiančioje ir neapmokamoje pozicijoje?

Ernesta: Šiuo klausimu palietei problemą, su kuria per savo karjerą susiduria daugelis kultūros darbuotojų – nelygiavertį atlyginimą ir neapmokamą darbą kultūros bei kūrybinėse industrijose. Tie, kas gali sau leisti savanoriauti arba atlikti neapmokamą praktiką pradėdami savo karjerą, dažnai yra privilegijuotoje padėtyje. Prieš atsakydama į tavo klausimus turiu pripažinti, kad ir man įsitraukti į veiklą Rupert centre padėjo tam tikros privilegijos.

Kai žinai, kad už tavo darbą nebus atlyginta, pagrindinė motyvacija tampa mokymasis, pažinčių užmezgimas ir ieškojimas, kaip pasinaudoti įgyta padėtimi. Viena vertus, jei su praktikantais elgiamasi pagarbiai, leidžiama vystyti savo idėjas ar turėti mentorius, visa tai yra tarsi palaikymas nepatyrusiems jauniems darbuotojams (turiu pripažinti, kad toks mąstymas gali būti įpirštas ir pačios sistemos, nes „galimybės“ dažnai tampa menko palaikymo pateisinimu). Kita vertus, nors ir neturėjau galimybės atlikti neapmokamą praktiką ankstesniame savo karjeros etape, vėliau teko savanoriauti keliose meno institucijose negaunant sąžiningo pripažinimo, todėl manau, kad ši visuotinė institucijų praktika apskritai yra išnaudotojiška ir nedarni.

Pasisiūliau būti praktikante Rupert centre, nes man buvo smalsu išmokti apie čia siūlomas tiek lokalias, tiek globalias programas. Atsakydama į tavo klausimą apie patirtį padedant tau ir rengiant „Kitus kambarius“, sakyčiau, kad pati asmeniškai nesijaučiu nei likusi nematoma, nei išnaudota. Praktika yra mano magistro studijų programos dalis, tad neatlikusi panašios stažuotės tiesiog nebūčiau gavusi kreditų, be to, Rupert įrašė mane kaip vieną iš parodos koordinatorių. Tad galbūt daugiau dėmesio reikėtų kreipti ne tik į tai, kad neapmokama praktika yra tapusi norma, kuria vadovaujasi meno institucijos ir įmonės, bet ir į tai, kad šią kultūrą propaguoja universitetai, akademijos bei kolegijos. Esu įsitikinusi, kad efektyviausi būdai pasipriešinti šiai ir kitoms išnaudotojiškomis praktikoms yra aktyvizmas ir bendradarbiavimas. Pavyzdžiui, 2018 m. darbuotojai, priklausantys „MoMa“ profesinei sąjungai, suorganizavo didelio masto protestą prieš instituciją, kurioje daug darbuotojų dirbo be sutarčių, be socialinių garantijų arba už mažus atlyginimus. Po mėnesius trukusio streiko „MoMa“ galiausiai susiderėjo su profesine sąjunga dėl atlyginimų padidinimo visam muziejui. Dar viena daug ką nustebinusi kolektyvinė akcija įvyko 2019 m., kai viso pasaulio muziejų darbuotojai ėmė dalintis internete atvirai prieinamu dokumentu, kuriame atskleidė savo atlyginimų dydį, atkreipdami dėmesį į nelygybę. Kalbant apie įvairias aktyvizmo akcijas ir intervencijas – man įdomu, kaip tavo darbe reaguojama į problemiškus institucijose vyraujančius įpročius. Didžiąją laiko dalį dirbi savarankiškai, tad ar jautiesi palaikomas?

Joshua: Ir taip, ir ne. Už tai, kad galiu išgyventi būdamas menininku, esu dėkingas Kanados viešojo meno finansavimo sistemai, kuri suteikė paramą mano veiklai ir išugdė platesnę komerciškai nepriklausomo meno bei menininkų valdomų centrų kultūrą. Ji suteikė man tam tikrą pagrindą,

leidusį kurti kūrinius, kritiškus daugelio sklaidos institucijų atžvilgiu, ir šiek tiek apsaugojo nuo diskomforto, kurį tokie kūriniai gali sukelti ekspozicijos erdvėse. Todėl, nors ir teko patirti atšiaurumo, tarpusavio nesusipratimų ir net tiesmukos cenzūros, t. y., mane priimančios institucijos ne visada mane palaiko, vis dėlto turiu didžiulę privilegiją – prieigą prie meno finansavimo organo ir menininkų solidarumu paremtos kultūros, kuri sukuria profesionalumo precedentą ir patvirtina mano kūrybos vertę.

Kanadoje man skirtas finansavimas leido vykdyti projektus, kritikuojančius situaciją, kai pats finansavimas ar jo nebuvimas formuoja meno lauką. 2015 m. mano meninės rezidencijos kūriniu „Subsidy“ tapo viso biudžeto, paskirto mano būsimai parodai, panaudojimas apmokant paprastai neatlygintinai Berlyno „Künstlerhaus Bethanien“ rezidencijos administracijoje dirbančių praktikantų darbą. Ši intervencija – užmokėjimas praktikantams – kvestionavo neapmokamo darbo meno srityje normalumą ir įtraukė pačią rezidencijos vadybą į mano kūrinių bei į jos pačios darbo nuvertinimo procesą. Šia akcija taip pat norėjau ištirti, ar praktika meno institucijose iš tikrųjų įeina į palaikymo struktūrą, skirtą sudaryti galimybes mokytis ir tobulėti kultūros srityje, ar vis dėlto veikiau yra tiesioginė hierarchinių ir klasinių barjerų, išskylančių tiems, kas neturi finansinių galimybių dirbti už dyką, išraiška.

Ernesta: Tavo veiksmai, pavyzdžiui, sumokėti praktikantams iš parodos biudžeto arba pakviesti mane į šį interviu, yra dosnios ir provokuojančios intervencijos, bet man įdomu, kokį poveikį institucijoms jos padarytų tose šalyse, kur vyrauja kitokios ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės. Kaip nepriklausomai dirbantis menininkas, tu nesi susiaustytas su šiomis institucijomis, o tavo greita reakcija į ilgalaikes problemas tikrai gali šokiruoti sistemą, tačiau paskatinti ilgalaikius teigiamus pokyčius yra sunkiau, nes dauguma kultūros institucijų yra priklausomos nuo dažniausiai nepakankamo viešojo finansavimo. Mažesnės meno erdvės sunkiai išsilaiko kapitalistinės ekonomikos sąlygomis, todėl yra priverstos įdarbinti savanorius arba neapmokamus praktikantus. Kartais galvoju, kad kol nepasikeis politinės nuostatos, kol didesnės institucijos kaip „MoMa“ arba „Tate“ nebus pertvarkytos, o valdantieji neprisiims atsakomybės už savo išnaudotojiškus veiksmus, nepajusime didelių pokyčių mene. Tačiau teigiama pusė yra tai, kad mažesnės institucijos ir nepriklausomos įstaigos gali pasipriešinti šiems institucijų papročiams – daugeliu aspektų tu būtent tai ir darai savo praktika. Kaip manai, ar tokios akcijos gali turėti ilgalaikį poveikį?

Joshua: Labai geras klausimas, apie tai ir pats dažnai galvoju. Bandant priversti meno institucijas atsakyti už savo veiksmus tenka pasitelkti įvairiausius požiūrius ir strategijas. Didesnės institucijos sukuria neigiamą precedentą, o smulkesnės ar nepriklausomos šiek tiek bando jam priešintis nepaisant mažesnio ar nepakankamo biudžeto, tačiau apskritai pernelyg daug mūsų institucijų yra priverstos perimti išnaudotojišką elgseną, kad išliktų kapitalizmo sąlygomis. Manau, kad toks kultūrinio darbo nuvertinimas kenkia tiek mano, tiek daugelio kitų eksponuojamų šiuolaikinių menininkų politinei vaizduotei ir praktikai. Kūryboje reflektuoju tai, ką daro pats menas, ir ką daro meno institucijos, t. y., ne tik kas reprezentuojama kontroliuojamoje galerijos aplinkoje, bet ir kaip šios reprezentacijos veikia pačias institucijas iš vidaus. Skirdamas savo kūrinius ne tiesiogiai publikai, o veikiau kultūros institucijų administratoriams, direktoriams ir darbuotojams, metu iššūkį šioms institucijoms pakoreguoti savo veiksmus ir vertybes.

Tyčia stengiuosi, kad mano kūriniai operuotų keliais skirtingais registrais – asmeniniu, viešuoju, praktiniu ir simboliniu. Todėl, nors ir pripažįstu, kad reikiami struktūriniai pokyčiai vyksta pamažu, manau, kad verta prikišamai rodyti jų reikalingumą administratoriams, galintiems juos įgyvendinti, be to, manau, kad būdamas menininku turiu reikiamą platformą, taigi ir prievolę, kelti šiuos klausimus savame hierarchiniame lygmenyje, pasinaudodamas tuo, kad viešas matomumas parodų metu suteikia jiems papildomo svorio. Tai veda prie kitokių rezultatų nei aktyvizmas ir organizacinis darbas – galbūt pavieniai kultūros administratoriai kitaip pažvelgs į kasdien darbe vedamas derybas, labiau atkreipdami dėmesį į savo pačių derybinę galią atstovauti esančiuosius silpnesnėje padėtyje, o galbūt mano kūryba sudarys geresnes prielaidas formuoti solidarumui tarp įvairių kultūrinių institucijų darbuotojų.

Ernesta: Be to, meno kūriniai pasiekia platesnę publiką, kuri gali būti nesusipažinusi su kitose srityse egzistuojančiomis problemomis arba kontekstu, kuriame kuriamas menas ir kultūra. Tai pat pastebėjau, kad alternatyvius vadybos metodus, galinčius turėti ilgalaikį poveikį, dažniausiai taiko mažesnės institucijos arba savarankiškai besiorganizuojančios vietos. Pavyzdžiui, „Index Art Foundation“ Švedijoje. Šį fondą prižiūri tik trys ar keturi darbuotojai, tačiau taip pat yra ir įprasta valdyba bei patariamoji paauglių taryba, suteikianti reikšmingą galimybę išklausti jaunimo nuomonę. Direktorius Martis Manenas ir mokymosi kuratorė Emmeli Person pakviečia paauglius

konstruktyviai užklausti, kaip „Index“ organizuojamas, kaip paskirstomos visuomeninės lėšos, ir aptarti šiuolaikinio meno svarbą Stokholme, Švedijoje bei užsienyje. Tai ne tik meta iššūkį paplitusiam vertikalčiai orientuotos vadybos stiliui, bet ir moko būsimus kultūros kūrėjus kritiškai mąstyti. Žinau, kad Švedijoje yra kiek kitaip dėl geresnių socialinių garantijų ir galimybių menininkams bei institucijoms gauti finansavimą, bet norėčiau, kad daugiau šiuolaikinio meno erdvių ir muziejų eksperimentuotų ir būtų atviri kritikai. Galbūt tai utopija, bet manau, kad adaptavę darbo metodus ir atsikratę žalingų įpročių *galime* įveikti klasių, rasių, įgalumo, lyčių ir kitas nelygybes.

Joshua: Pritariu. Manau, kad didžiausios šiuo metu menininkų patiriamos problemos yra susijusios su klasių nelygybe ir ribota prieiga, o vėliau išsiskirsto į rasės, lyties ir įgalumo nelygybės sektorius. Priėmus neapmokamo darbo reiškinį, norma tampa ir verslumo bei mėgėjiškumo paradigma, kuri gali būti perspektyvi tik privilegijuotiems žmonėms. Kiti tiesiog negali sau leisti dirbti už dyką ir ištisus mėnesius ar net metus savo lėšomis dengti pragyvenimo išlaidas, vieną po kitos atlikdami praktikas, kurios veda tik prie dar labiau prestižinių praktikų, o tuo tarpu daugelis augančių kultūrinių erdvių veikia išvis be biudžeto. Tik tos, kurios gauna paramą iš išorinių šaltinių, t. y. turi klasinę privilegiją, gali pasiūlyti apmokamą kultūrinį darbą kartu su prielaidomis praktikai ir ryšių užmezgimui.

Be to, kultūrinio darbo vertės propagavimas turėtų būti laikomas savaime naudingu tiems, kas dirba kultūros srityje. Leigh Claire La Berge savo knygoje *Wages Against Artwork* (kurią šiuo metu skaitau, nes tu man ją rekomendavai) rašo: „Neturime termino, skirto apibūdinti situaciją, kai mūsų oficialus darbas nuvertinamas iki neapmokamo, nors jį vis dar atliekame“ (p. 4). Turiu omenyje tai, kad neapmokamo darbo įtraukimas į meno lauką stipriai nuvertina ir apmokamų darbuotojų darbą, nes atsiranda kvalifikuotų žmonių, sutinkančių prisidėti neatlygintinai. Būtų puiku, jei institucijos ir jų finansuotojai suprastų, kad sumokėti menininkams ir savo darbuotojams yra ir radikalu, ir savaime naudinga, bei kad svarbu atlyginti menininkams už jų darbą, vertinti mūsų indėlį, padėti mums tęsti veiklą, ir propaguoti atlyginimą menininkams kai tik įmanoma. Organizuoti finansavimą menininkams ir kultūros darbuotojams reiškia organizuoti prieinamumą, nes tai atveria karjeros kelius ir galimybes prisidėti žmonėms, turintiems kitokių patirčių, nei baltieji vidurinėsios ar aukštesniosios socialinės klasės *cis* vyrai – tai reiškia organizuoti meno pasaulį, kurio neapibrėžia konkurencija ir kapitalizmas.

Ernesta: Manau, kad meno rezidencijos galėtų būti puikus būdas institucijoms mokytis, keistis patirtimis, ir keistis pačioms. Tau teko atlikti daugybę meno rezidencijų, tad man įdomu, ar tau jos pasirodė tikslingos ir palaikančios.

Joshua: Sutinku, kad meno rezidencijų teikiamos atviros galimybės turi daug potencialo tuo atžvilgiu, kad institucijos gali mokytis ir keistis patirtimi. Pagrindinė rezidencijos prielaida turėtų būti tai, kad ji duoda menininkams laiko klysti nesitikint produktyvumo ir sėkmės, tačiau lygiai taip pat darbuotojai turėtų jausti tam tikrą struktūros lankstumą, leidžiantį, išlaikant šią prielaidą, reorganizuoti kitus aspektus. Be abejo, tai idealizuota vizija, o reali tarpasmeninė dinamika reikalauja nuolatinių derybų. Ko gero dar sudėtingesnė yra darbo ir meno pasaulių sankirta meno vadybos srityje. Kaip estetika veikia rezidencijos vadybą, ir priešingai – kaip „profesionalaus“ darbo kultūra suvaržo menininkams skirtos erdvės ir laiko administravimą? Ar organizacijai ieškant nehierarchinių darbo formų arba horizontalesnio požiūrio į kultūrinio darbo organizavimą reikėtų daugiau orientuotis į vietinę sceną ir nebepalaikyti atvykstančių menininkų? O gal eksperimentinės struktūros institucija gali efektyviau sąveikauti ir su kviestiniais menininkais? Tokie hipotetiniai klausimai kyla, kai svarstome, kaip estetiškos-idealios problemos atsispindi struktūriniuose dalykuose.

Vis dėlto mano patirtis rodo, kad pernelyg dažnai rezidencijos organizuojamos pagal iš anksto nustatytas institucines struktūras ir metrikas, užuot paklausus menininkų, kokios paramos jiems reikia, ar paeksperimentavus su bendradarbiavimo ir kolektyviškumo idėjomis, pagalvojus apie horizontalias organizavimo struktūras ir t. t. Man atrodo, kad klaidos ir neproduktyviai praleistas laikas nenuveina veltui: iš klaidų išmokstama daugiau nei kartoiant jau pažįstamą techniką, net jei ir nepasiekiami apčiuopiamų rezultatų.

Suprantu, kad pačios rezidencijos dažnai yra rizikingai veikiančios organizacijos, priklausomos nuo nestabilaus finansavimo, bet man apmaudu, kai meno administratoriai pasiduoda spaudimui mažinti šią riziką ar siekti apčiuopiamų rezultatų. Mano patirtis rodo, kad daugumoje rezidencijų programų užkoduota pernelyg daug lūkesčių, be to, nors mačiau, jog tai, kas siūloma šiomis dar gana naujomis programomis, buvo stengiamasi standartizuoti, vis dėlto daugumos jų privalumai ir trūkumai buvo labai skirtingi.

Paskutinis klausimas: kaip pertvarkytum meno rezidencijas ir kultūrinį darbą, kad sukurtum labiau palaikančią, rūpestingesnę ir sveikesnę kultūrą?

Ernesta: Cha cha, į šį klausimą nebus lengva glaustai atsakyti, bet pabandyčiau. Žinai, man teko šiek tiek daugiau pasigilinti į meno rezidencijų istoriją – panašu, kad nuo 10-ojo deš. meno rezidencijos glaudžiai siejamos su šiuolaikinio meno profesionalumu ir globalizacija. Tikimasi, kad rezidencijos suteiks menininkams ir kuratoriams tą kartais sunkiai prieinamą erdvę bendram arba nepriklausomam darbui. Nors egzistuoja daugybė modelių, aš norėčiau išskirti du tipus: a) rezidencijas, kurios suteikia erdvę tyrimams ir eksperimentams, ir b) erdves, orientuotas į gamybą ir galutinio produkto pristatymą. Ko gero pasirinkimas priklauso nuo to, ką menininkas tikisi gauti. Bet realybė tokia, kad tokiose erdvėse menininkų kaita didelė, ir, kaip jau minėjai, esama didelių lūkesčių, kad per trumpą laiką bus atliekami kokybiški tyrimai ar sukuriami meno kūriniai. Mane labiau domina tyrimais ir procesu pagrįstos rezidencijos, kur menininkai gali eksperimentuoti ir žaisti, bei kur lygiai taip pat svarbu atsižvelgti ir į jų kilmės vietą bei užimamą padėtį.

2009 m. kuratorė Megan Johnston rašė apie *lėtąjį kuravimą* (angl. *Slow Curating*), kuris vykdomas pasitelkiant tam tikrus metodus, sudarančius sąlygas bendruomenėje ir vietovėje megztis stipriems ryšiams bei abipusės naudos santykiams (tarp žmonių arba tarp meno / objektų ir publikos), be to, pats kuravimas palaipsniui evoliucionuoja. Sparčiai besikeičiančiame meno pasaulyje, kuriame institucijos ir menininkai nuolat stengiasi išlikti aktualūs, daugeliui meno institucijų, įskaitant ir rezidencijų programas, būtų naudinga numatyti ir skirti laiko ryšių sukūrimui ir bendradarbiavimui. Šis kuravimo metodas pasižymi daug rūpestingesniu ir darnesniu požiūriu į meno kūrimą, bendradarbiavimą ir edukaciją. Galbūt tik spėliojau, bet gali būti, kad šis ir kiti savistaba paremti metodai galėtų užtaisyti sistemos spragas ir sukurti rūpestingesnę, sveikesnę darbo kultūrą.